

Eşref Şemi-zade

ASLIHAN

(Poema-destan)

1

Zaman zaman ekende,
Zaman yaman ekende,
Yer yüzü de kök kibi,
Munar, duman ekende,
Kiyik çöllər artında,
Qara derya qatında
Olğan zengin bir diyar –
Baarstan adında.
Qışı – baar, küzü – yaz,
Dertke derman avası.
Bulutlarnen sırdaşqan
Qarlı dağı, qayası.
Keniş qulan çölləri
Qıbla-sırtqa cayılğan.
Toğayları içine
Atlı kirse, coyulğan.
Tolıp taşqan mahsulğa
Bağçaları, bağları.
Kiyik quştan, ayvandan
Keçilmegen dağları.
Ormanında baarde
Seske seda qarışqan.
Sürülerge talaşp,
Yaş sığınlar uruşqan.
Qısqa kelâm, sığmağan
Quçağına devleti.
Ballandırıp aytqanda:
“Yalan dünya cenneti”.
Yurt bay olğan, amma halq
Yarıq bir kün körmegen.
Öz ilinde erkine
Kökrek kerip yürmegen.
Azatlıqqa intılsa,
Sed çekilgen yoluna –
Bütün quvet, küç olğan
Hanlar, beyler qolunda.
Aqsüyekler, töreler
Halqını ezgen, sıqqanlar.
Qorqmay, ağız açqanrı
Bastırılqqa tıqqanlar.
Devlet mektep qurmağan,
Oquv-yazuv olmağan.
Faqırlarınıñ bir zaman

Eksikligi tolmağan.
Qadı, şeyhi, mollası
Han türküsün yırlağan,
Qara halqınıñ közüni
Hurafatnen körğağan.
Halq kerçekten inanğan
Cin, şaytağa, perige,
Miyavquşınıñ sesini
Yorağanlar ölüge.
Ay tutulsa, “Allam!”, – dep,
Qorqıp, pısıp yatqanlar.
Kün tutulsa, “Mevlâm!”, – dep
Qan-terlerge batqanlar.

* * *

Yurt bay olğan, amma halq,
Azatlıqqa zar olğan.
Qara halqqa keñ dünya
Mezar kibi tar olğan.
“Dünya – kâfirge cennet,
Müminlerge zındandır.
Bu dünyada çekişseñ,
O dünya – toy-seyrandır”, –
Degen sözge inanıp,
Dünya zevqı köralmay,
Yanıp, ölip ketkenler,
Raat ömür süralmay.
Mına şu zar zamanda,
Şu acayip diyarda,
Altın dağnıñ töründe,
Çet köylerniñ birinde,
Bala ösken beşikte
Örselenip, qımşanıp,
Ana sütü yerine
Emizikke tamşanıp...
Şaytip talıy emrinen,
Tayaq degil talından,
Çıpırdaşqan üç öksüz
Qalğan baba qolunda.
Tağal suvu sırtında,
Baba-dede yurtunda
Yaşağan bir qırcıman
Bekbav aqay namında.
Çalpan-çarıq çalışqan,

Zorluqlarğa alışqan,
Çoq eşitken, çoq körge,
Seferlerde çoq yürge,
Taqdirge baş egmegen,
Kimsge bel bükmegen,
Qıynlıqlar ögünde
Ömürlük tiz çökmegen
Bu tirnekli aqaynıñ
Olğan çumday üç oğlu.
Ekişer yaş aralaş,
Üç at miner küç oğlu.
Eñ üykeni – Emirhan.
Aq-sarışın bu oğlan –
Qumral saçlı, kök közlü
Anasınday gür olğan.
Ekincisi – Ümerhan
Toq-esmeri bu oğlan –
Qara saçlı, qara köz
Babasınday zor olğan.
“At başına iş tüşse,
Ağızlıqnen suv içer.
Er başına iş tüşse,
Çarığınen suv keçer”, –
Degen kibi, oylanıp,
Deva arap derdine,
Bekbav aqay bir künü,
Pek çekine-çekine,
Köy halqına: “Cemaat!
Yañlış yolğa ketmeyim,
Ögey ana elinde
Ballarnı hor etmeyim”, –
Dep ant içip, söz berip,
Evlenmegen bir daa.
Can-göñülde olğan o
Eñ can acır bir ana.
Balalarnı anaday
Erkeletken, oynatqan.
Avuçınen suv berip,
Öz erkine yaşıatqan.
Ballar qımız, süt içip,
Talqan aşap öskenler.
Ohşasalar – sevingen,
Darılsalar – küskenler.
Üçüncisin tapqanda,
Tolğağına tözalmay,
Ana ölgen loqsadan,
Yaş canına toyalmay.
Yaş kemirçek mevtanı
Tez-tez yuvıp cıyğan soñ,
Can aşını bermege
Qısır biye soyğan soñ,
Doğar-doğmaz anadan

Yetim qalğan sabiyni,
Ana sütü emmege
Yetişmegen bebiyni
Asrağanlar aybetlep,
Ana ornın alsın, - dep.
Adın “Temir” qoyğanlar,
Demir kibi olsun, – dep.
Üç yaşında qorada
Cenk etkenler pıstavsız.
Quyıp, yağmur yağğanda,
Sekirşkenler ştansız.
Selli yağmur tınğan soñ,
Qıçırşqanlar zevqlanıp,
Qurtqaçıqnıñ yaydırğan
Ketenine suqlanıp.
Beş yaşında örüşte
Qozulı qoy baqqanlar,
Maçiklerniñ boynuna
Çıñğıravıq taqqanlar.
Hıdırlezde derede
Tatran arap, talaşıp,
Lâle-çeçek içinde
Oynaşqanlar avnaşıp.
On yaşına kirgende,
İrğıp atqa mingenler,
Cılqı aydap otlaqqa,
Qulan çölge siñgenler.
On ekide, tepreçte
Dört örmeni patlatıp,
Ciren qaşqa corğanı
Ordan-qırdan atlatıp,
Baynıñ toru, al-ayaq
Cüyrüklerin ozğanlar.
Bay açuvdan patlasa,
Dört bir yaqqa zuvğanlar.
On beşte bel tutuşıp,
Şıpırğanlar talaşta
Öz aqranı-teñlerni
Alıp tizge, yanbaşqa.
On sekizde, saç qoyıp,
Perçem tarap yürgenler.
Cıyınlarda yar saylap,
Qız evine kirgenler.
Yigirmide, deli qan
Yaqıp-yıqqan yaşlarnı,
Elâ közler, yay qaşlar
Aylandırğan başlarnı.

Ata oğlu qılığın,
Aldın alıp, yat bilir".
Bir örkende üç qavun,
Birday olıp bürlenmez.
Beş parmağın beş başqa,
Bir-birine beñzemez,-
Degen kibi, üç doğmuş
Üçü olğan üç başqa.
Tabiatda, qılıqta
Bir-birinden bam-başqa.
Emir minse atına,
Qılıç alğan qatına,
Rastkelgenge qaşanğan,
Qalpaq deseñ, baş alğan.
Ümer minse atına,
Oğın alğan qatına,
Dağda, qırda aylanğan,
Qaşqır, tilki avlağan.
Temir minse atına,
Alat alğan qatına,
Piçen orğan, tav kesken,
Qırtış açqan, yer ekken.
Aylar öte avuşıp,
Yıllar öte yılışıp,
Ana-mına degence,
Ömür kete savuşıp.
Ömür savıp ketkeni –
Tabiatnıñ qanunı.
Tek er işke vaqtında
Ber küçüñni, canıñni.
"At başına iş tüşse,
Ağızlıqnen suv içer.
Er başına iş tüşse,
Çarığinen suv keçer" –
Söz sırası, mektepke
Qırqta barsań, keç olur.
Qırqqace it suvarsań,
Adam olmaq küç olur.
Pişip yetken aşıqını
Öz vaqtında ormayıp,
Yahşı körgeñ qızıñnı,
Yaşlığında sarmayıp,
Evlenüvni tap elli,
Altmışlarğa qaldırsań,
Halqqa külgü olursıñ,
Qoldan küçni aldırsań.

* * *

Toñguç oğul - Emirhan
Yigirmi beşke basqanda,
Ortancısı – Ümerhan

Yigirmi üçni aşqanda,
"Şaytip bekâr yaşamaq,
Endi bizge yeter", – dep,
"Öz keyfine, er bir quş,
Öz dalında öter", – dep,
Öz arası kelişip,
Bir kün erte sabadan,
Uzaq yolğa razılıq,
Ruhset alıp babadan:
"Ölmey qaytsaq, gönceler
Alev kibi yansın", – dep,
"Bir felâket yüz berse,
Güller qurıp qalsın", – dep
Bir sıra gül oturtıp,
Merdivenniñ başına,
Birer sıqım topraqını
İlip, eger qaşına,
Yalları som-sırmaday,
Közleri ham hurmaday,
Qamışday tik qulaqlı,
Talday tegiz tuyaqlı,
Altmış köyde aqtağan,
Aldğa oqday oqtağan,
Keñ qañşarı tayğalaq,
Yıldız qaşqa, al ayaq
Cüyrüklerge atlanıp,
Eger bavın pek tartıp,
Tizge yengil olsun, – dep,
Üzengisin qısquartıp,
Uzaq yolğa çıqalar
Birer totay tapmağa,
Eger totay söz berse,
Evge alıp qaytmağa.

* * *

Tamam on kün, on gece
Erte tañdan keçkece,
Derelerden seldayın,
Töpelerden yeldayın,
Keçip, ahır İdilniñ
Qoltuğındañ ötken soñ,
Bara-bara Qıpçaqniñ
Sınıırına yetken soñ,
Evliyalarda ruhuna
Birer dua bağıslap,
Boy tonları üstüne,
Ala çekmen ton taşlap,
Ağa-ini eki yaş,
Eki yoldaş, ayaqdaş:
"Tamam bir yıl degende,
Tapışayıq şu yerde", –

Dep, quçaqlap bir-birin,
Ant etip, söz bereler.
Elâllaşıp ayrılışp,
Yol-yoluna keteler.
Emir sırtqa yol tuta,
Qara çöllər artına.
Ümer kete tuvuşqa,
Qara noğay yurtuna.

3

Olar anda kete tursun,
Bizler mında qalayıq.
Olar dağ-taş öte tursun,
Bizler tınış alayıq.
Bu dünyada er bir şeyniñ
Tayinlengen vaqtı bar.
Ketkenniñ de, qalğannıñ da
Özüncə bir bahtı bar.
“Sabır túbü sarı altın”,
Aşıqmañız bilmege.
Aşıqmañız yigitlerniñ
Totayların körmege.
Olar daa ketelerdir,
Tizginlerin boş qoyıp,
Dere-töpe ötelərdir,
Yar oğrunda baş qoyıp.
Olar daa ketelerdir,
Künge, yelge baqmayıp,
Dere-tepe ötelərdir,
Özlerini sıqmayıp.
Şimdi ne o? Yol degen şey
Azap edi o zaman.
Yolculıq tek at, devege
Bağlı edi çoq zaman.
O yıllarda, o yollarda
Nice kervan yoq oldı.
Nice yolcu qum boranlar
İçersinde garq oldı.
Nice kervan aydamaqlar
Hancerine eş oldı.
Nice yolcu qar içinde
Qaşqırlarğa aş oldı.
Közleveden Qarasuvğa,
Qarasuvdan Solhatqa,
Sambuldan Erzurumğa,
Erzurumdan Bağdatqa,
Aşıq Ümer sazın alıp,
Şeerme-şeer yürgende,
Nice ömrün şu yollarğa
İsraf etti yoq yerde.
Çorabatır Aqtaçdan

İdil yanı Sarayğa,
Yel-yetmezin yolğa salıp,
Barıp çıqtı bir ayda.
Şimdi ise, qış-yaz demey,
At üstünde qaysıñız,
Altı aylap yol yürmege
Tözerdiñiz, aytçıñız?
Şimdi yürmek azap degil,
Şimdi o bir eglence.
Söz misali, samolötqa
Çıqıp “ayt-uyt!”, – degence
Evden çıqsañ, şu saatta
Başqa şeerde olasıñ.
“TU”ğa minseñ, üç saatta
Moskvağa barasıñ.
Bizler degil, aq saqallı,
Seksenlik qartbabaylar,
Boğçaçığın qoltuqlağan
Yetmişlik qartanaylar.
Samolötqa, özlerini
İç sıqmayıp çıqalar.
Sanki dersin, kök yoluna
Balalıqtan aşnalar.
Endi yerni közge ilmey,
Tek köklerde geze halq.
Begenseler, tap Çitadan
Kelin alıp keke halq.
“Sabır túbü sarı altın”,
Aşıqmañız ölmege.
Destanımnıñ soñ beytini
Eşitmege, bilmege.

* * *

Pek qızıgıp: “Bu yigitler,
Şimdi kimsin qaydadır!”, –
Dep, içiñiz qılt-qılt etip
Tursa, biraz faydadır.
Ne olup, ne keçecegin
Aldın alıp bilseñiz,
Külünecek yerde ağlap,
Ağlaycaqta – külseñiz,
Onday etken ikâyenin
Olmaz dadı, lezzeti.
Boşqa keter öyle kütür
Yazıcınıñ hizmeti...
Şair olsañ, şiiriñe
Oquycını tabındır.
Onıñ yürek tellerini
İñlet, sızlat, alındır,
Şair olsañ, ömrün boyu
Halqnen sevin, halqnen kül!

Halqnen çekiş, halqnen ağla,
Halqnen yaşa, halqnen öl!
Daim ustaz sözü olsun
İşleriñniñ destegi.
Qalemiñe ǵıda bersin
Azat dünya meslegi.
Ölü doğǵan “şiiir” degil,
Añlaşılmaz sır degil.
Zır-zıbildaq yumor degil,
Çalma-çırpma yır degil.
Qandırıcı nefis, doğru
Söznen tuvǵan halqıñnıñ
Milliy ruhun kötermege
Ketsin cemiı aqlıñ...
Amma tuvǵan ana tilni
Temelinden bilmesen,
Altmışında bediıylik,
Nefislik ne, sezmesen,
Eskilikniñ tellerini
Sökalmasañ inceden,
Yañılıqniñ güllerini
Körmalasañ gönceden,
Yüreklerini tepretecek
Söz yerine, daim sen,
Halq közüne midelerini
Bılandırǵan toz sepseñ,
Ecdadıñnıñ mertliginden,
İnsanlığı, şanıdan,
Eñ olmadım, bir qatrası
Qaynamasa qanıñda,
Seniñ yazǵan “eser”iñden,
Aytçı, halqqa ne fayda?!
Qalp, uydurma iş qayda da,
Dünyaca aq iş qayda?
El arzusı erkin olsa,
El arzusın er aqlar.
Şair közü mergin olsa,
Şair namın el saqlar.
Özü malüm, er beyt yazǵan
Adam şair olalmaz.
Böyle “şair” halq qalbından
Bir çımqım yer alalmaz.
Aksine, eşq quçaǵında
Uçansuvday çağlaǵan,
Er adımda öz bahtını,
Halq bahtına bağlaǵan,
Bir şeyge pek öküngende,
Efkârından yırlaǵan,
Bir şeyge pek sevingende,
Göñlü coşıp ağlaǵan,
Sevgen işi üzerinde
Gecelegen, künlegen,

Amma özü, qafiye ne,
Vezin nedir bilmegen,
Yahşılıqçün cardan atqan,
Ruhu zengin, gür adam,
Güzellikten ǵıda tapqan,
İçi-tışı bir adam.
Arzularǵa baş olmaǵa,
Er kesten pek qadirdir.
Doǵıp şiiir yazmasa da,
Eñ aqiqiy şairdir.

* * *

Ey, sayǵılı oquyıcım,
Maña öpke etme sen.
“Efsane”, – dep destanıma
Qıymet kesmey ketme sen.
İlim-fenniñ çoqraqları
Destan, masal, yırdadır.
Medeniyet çıraqları
Tasavurda, sırdadır.
Televizor, radiolar
Masallardan töredi.
Atom kücü bir vaqıtlar
Masallarda sır edi.
Destanlarda hayallar ep
Aqiqatqa bağlandı.
Masaldaki uçqan kilim
Samolötqa aylandı.
Uçqan quşqa baqıp turıp,
İnsanlar öz aqlında,
Efsaneler yaratqanlar
Mağrur İkar aqqında.
İşte, bugün bu ilerilev,
Şu arzuniñ sesidir.
Kosmonavtlar tavabası
Şu İkarıñ neslidir.
“Bir zamanda bar eken,
Bir zamanda yoq eken.
O künlerniñ yaşavı –
Qılıç, qalqan, oq eken...” –
Dep başlaǵan masallarnı,
Balalıqta, qaysıñız
Eşitmege istemeyip,
Yüz çevirip yattıñız?..
Bizler doğdıq masallarnı
Çevirmege kerçekke.
Bizler doğdıq tikenlerni
Çevirmege çeçekke.
Tiken olıp, sançılǵance
Ayaǵına kimniñdir,
Al gül olıp, taqılǵanıñ

Kökregine iygidir.
Bir kün ola, bizim bu hor,
Facialı devrimiz,
Arslan degil, tavşan kibi
Keçirgen hor ömrümüz
Aqqında da nice-nice
Efsaneler ayılır,
Namlarımız namerdlerniñ
Çöplüğine qatılır.

4

Az zamanmı, köp zaman,
Kel-kel zaman, ket zaman.
Emirhannen Ümerhan
Savlıqlaşıp o zaman,
Ağa-ini - ekisi,
Eki yaqqa cöneyler.
Baş yazısın ecirin,
Künge pişip töleyler.
Emir sırtqa yol tuta,
Qara çöller artına.
Ümer kete tuvuşqa,
Qara noğay yurtuna.
Egri qılıç quşanıp,
Cüyrüklerge işanıp,
Yoquşlarda ter tökip,
Enişlerde yer çökip,
Çapsa, atı yetmegen,
Atsa, oğı ötmegen,
Qayalarğa ız salıp,
Qamçı coysa, tal alıp,
Kervan keçken yollardan,
Quşlar ötken tavlardan,
Ruzgâr kibi eseler,
Taşqın kibi keçeler.
Künlerini tün etip,
Tünlerini kün etip,
Emir Sırtqa yol tuta,
Dağnı-taşnı yol etip.
Dere-tepe tüz kete,
İdil boyu çağalap,
On kün-gece yol kete,
Keçitlerde adalap.
İdil suvu arqası,
Ot ösmegen yer eken.
Halq bu yerniñ adını
“Ketse qaytmaz”, – der eken.
Nice künler Emirhan
Yoldan-ızdan adaşıp,
Sahra boyu yol ala,
Cüyrüğine ulaşıp.

Rastketirmey yolunda,
Ne bir terek, ne tıynaq.
Ne cin, ne can, ne saçaq,
Ne tütegen bir ocaq.
Qum deñizi içinde
Tek yılanlar sızgırşa.
Saqsavullar tübünde
Qaraqurtlar qırılşa.
Yaznıñ ıssıq küneşi,
Ortalıqnı yaqqanda,
Can telmirtip ufuqta
Sağın oynap yatqanda.
Suvsuzlıqtan Emirniñ
Köz nurları töküle,
Ölgen-talğan atınıñ
Ayaqları büküle.
Uzun sözniñ qısqası,
Kündüz künü yüralmay,
Sarıqumniñ acıvsız
Sıcağına tözalmay,
Qarar bere ahırı,
Kün boyu yal almağa.
Sadıq dostu – corğanı,
Yolğa gece salmağa.
“Açılğanıñ aybı yoq,
Özü bilip capqan soñ.
Adaşqanıñ aybı yoq,
Qaytıp yolun tapqan soñ”.
Bir kün tañda Cetemen
Yerge qarap sarqqanda,
Aqboz-atnen Kökboz-at
Künge selâm aytqanda,
Pek avlaqta kümüşday
Mavı dağlar körüne.
Emirhannıñ içine,
Qaytabaştan can kire.
İçke sığmay sevinçi,
Süre ögge atını.
Sanki dersiñ, abrağan
Yedi ilniñ yatını.
Bir kün-gece yol basıp,
Yete dağlar qatına.
Barıp çıqa ahırı,
Bulğarlarnıñ yurtuna.
Emir mında otursın,
Biz keleyik Ümerge.
Kerek olsa, añarmız,
Emirni de kimerde.
Qardaşından ayrılıp,
Cönegen soñ ağası,
Ümerhan da atlına
Yolğa şu kün sabası.

Yolun dağlar keskende:
“Yol beriñiz dağlar!” – dep,
“Men yarımını bulayım,
Qalbim yarsız ağlar”, – dep.
Dere-tepe tüz kete,
Qızıl Derya çağalap.
Qırq kün, gece yol kete,
Ayılın bek toğalap.
Qızıl Derya boyları –
Qamış basqan göl eken.
Altın beşik degeni –
Sıñırı yoq çöl eken.
Qulan çölñiñ üstünde
Tek berqutlar aylana.
Qamışlarnıñ ucunda
Boztorğaylar sallana.
Alanlıqta oynasıp,
Erkeleşe ceyranlar,
Obaçıqlar artında
Örsenleşe cumranlar.
Yeşil çemen içinde
Yaraştırıp er yaqni,
Maqat kibi güllene
Qızıl lâle meydanı.
Bir kün tañda bulutlar
Bir-birine sürünip,
On beş künlük tolğun ay
Aq yaşmaqqa bürünip,
Cetemenniñ arışı
Yerge qarap sarqqanda,
Çıq tamçısı otlarğa
Elmaz sırğa taqqanda,
Peyda ola ufuqta,
Qos-qocaman bir avul.
Botaqanlar, taylaqlar
Oynap yürgeñ gür avul.
Yol üstünde, ayaqta
İngen sava apaylar,
Kubu pişe salqında...
Tögerek bet totaylar
Körip, çetten avulğa
Yaş bir qonaq kelgenin,
Totay qızlar sozalar
Özleriniñ ölenin:
“Botalı tüye, boz biye,
Savsam iye celini.
Bolır edim anañnıñ
Yahşı körgeñ kelini”.
“Süygeñim suvğa daldırıp,
Süymeziñme süydirseñ.
Çinayaqta çay bolıp,
Eriniñni küydirseñ”.

“Botalı tüye, boz biye,
Savsam iye celini.
Çerter edim çerttirseñ,
Dombırañnıñ telini”...
Bu türküge oşlanıp,
Tüşe Ümer atından.
Kire çet bir otavğa,
Ötip mezar qatından.

5

Tumanlı kün tilki ozar,
Boranlı kün börü ozar,
Tilki quvsa, it ozar,
Börü quvsa, at ozar,
Pek bezengen – toyda ozar,
Köp yaşağan – soyda ozar,
İçi – zeer, tışı – bal,
Allâq kişi – sıyda ozar.
Toñğuç oğul – Emirhan,
Bulğarlarnıñ yurtunda,
Ortancısı – Ümerhan,
Noğaylarnıñ qatında,
Afta degil, kün degil,
Bir qaç aylap qalalar.
Olğan usul, iyleni,
Oqdanlarğa salalar.
Qoşularda qoşu alıp,
Küreşlerde poşu alıp,
Cıyın, bayram, toylarda
Atlas tonlar quşanıp,
Sefer lafı çıqqanda,
Maqsatların sezdimey,
Çoq söylenip, asılıp,
Cemaatnı bezdirmey,
Enkiygeñge enkiyip,
Başı yerge tiygeñge,
Çalqayğanğa çalqayıp,
Başı kökke tiygeñge,
Qonaqbaylar aldında
Kökrek basıp yüreler.
Cemaatnıñ közüne,
Uslulıqnen kireler.
Sözleri tors olsa da,
Qaytarmaylar sözlerin.
Yaşqa, qartqa yapışıp,
Sevdireler özlerin.
Keñeşkeñge – keñ meydan,
Talaşqanğa – tar meydan,
Yar oğrunda pek iraq
Yol basqanğa – bol meydan.
Ağa-ini qonaqta

Altışar ay qalğan soñ,
Aqran-eşnen bir doğmuş,
Qardaş kibi olğan soñ,
Er biri öz göñlünde,
Nişan qoya bir qızğa.
Közçikleri elâğa,
Saçı, qaşı qunduzğa.
Üyken oğul aytıra
Bulğar qızı Turkannı.
Ortancısı aytıra
Noğay qızı Çolpanrı.

* * *

Turkan olğan tirnekli
Anasınıñ kencesi.
Egilmegen budaqnıñ
Qoqlanmağan göncesi.
Qaşı, közü boyalı,
Parmaqları hınalı,
Tili keskin olsa da,
Pek tertipli, sıralı.
Aqranları içinde
Sayılğan eñ kirgini.
Oq atıp, yay tartışta,
Güzel cınsnıñ mergini...
Bir kün bayram arfesi,
Salqın bir küz sabası,
Turkanayrı çağırıp,
Anasınen babası:
“Bir qan-qardaş olğan soñ,
Ruhset bizim, köz seniñ.
Özüñ göñül qoyğan soñ,
Ağız bizim, söz seniñ”, –
Dep razılıq bereler
Evlenmege kencege.
Egilmegen budaqda
Qoqlanmağan göncege...
Başlay toyğa tedarik,
Qoy-qozular soyula.
Kim bar, kim yoq – cemi halq
Toy evine cıyıla.
Ala çadır qurdırıp,
Alaca kilim cayalar.
Alaca kilim üstünde
Nikâhların qıyalar.
Qoş sofralar qurula,
Kelgen-keçken buyura.
Tuvğan-uruv, eş-dostqa
Ballı boza sozula.
Tamam üç kün, üç gece
Erte tañdan keçkece,

Tınmay çalgı-çağana,
Toylar ötip ketkence.
Çolpan ise ananıñ
Dar-dünyada bir qızı.
Közçikleri zeytünday,
Yanaqları qırmızı.
Sırma saçı qırq örme,
Eki beti ay kibi,
Qara çatma qaşları,
Tarttırılğan yay kibi.
Yigitlerni delirte,
Başın tiklep yürüşü.
“Ah, canıñdan!” dedirte,
Közlerini süzüşi...
İç kimseni begenmey,
Yüre qanğıp kenarda.
Sanki dersin, qısmeti,
Başqa uzaq diyarda.
Ümer bu yat semitke
Yetip, qadem qoyğan soñ,
Qızlar: “Qonaq keldi!”, – dep
Qıyır-çıyır olğan soñ,
Çolpanay bir körgende
Ümerhanğa urula.
Yüregine şu daqqa
Sıcaq bir şey quyula.
Sıcaq bir is. Amma qız,
Ne olğanın añlamay.
Qalbi: “Sevgi”, – dese de,
Aqlı onı dıñlamay.
Barğan sayın alına
Ateş kibi bir duyğu.
Sarıp ala göñlüni
Em sevinöv, em qayğı.
Seze özün Ümernen
Ömürlük yoldaş kibi.
Bir çegirdek içinde
Egiz ösken aş kibi...
Yağmurlı bir küz künü,
Üyle – aqşam arası,
Qarçığada Çolpannen
Yün titkende anası,
Kelip qala Ümerden
Quda, qızını ayttırıp...
Baba bermey razılıq,
İş bozula şayttırıp.
Çolpan şasıp qalsa da,
İç kimsege sezdirmey.
İçten küyip yansa da,
İçin tışqa bildirmey.
Bir arada körüşe
Ümerhannen köz-közge.

Eki gönül, eki qalp
Kele ahır bir sözge.
Qarar bere Çolpanay
Ümerhannen qaçmağa,
Anasınıñ bağından
Yat bağına uçmağa.
Şu künleri, gürdeli
Qurban bayram ayında,
Yaşlar, qızlar keteler
Qomşu köyge cıyınğa.
Oyun, külkü, şaqanen
Cıyın tamam qızğanda,
Suv ağarlı yañı ay
Ufuqqa qol sozğanda,
Çolpan çıqa eşikke,
Gönlün elge aldırıp,
Aq süt bergen anasın,
Evde ğaflet qaldırıp.
Irğıp minip Ümernen
Tez-tez birer yorğağa,
Eki qolğa bir qamçı,
Taypınalar qıblağa.
Qızıl çekmen quşanıp,
Yerğalarğa ışanıp,
Yoquşlarda ter tökip,
Enişlerde yer çöküp,
Çapsa – atlar yetmegen,
Atsa – oqlar ötmegen,
Qayalarğa ız salıp,
Qamçı coysa, tal alıp,
Kervan keçken yollarda
Künlerini tun etip,
Quşlar ötken tavlarda
Tunlerini kün etip,
Tamam qırq kün, qırq gece,
Erte tañdan keçkençe,
Derelerden seldayın,
Tepelerden yeldayın,
Keçip, coşqun İdilniñ
Qoltuğından öteler.
Bara-bara ulusniñ
Sınıırına yeteler.

6

Av avlağan yerinde,
Mal qışlağan yerinde.
Yigit degen, tonuna
Ton taşlağan yerinde.
Ümer baqsa, ne baqsın,
Qart çınarnıñ túbünde,
Emir yata yal alıp,

Bir totaynıñ tizinde.
Can avlikip Ümerhan
Tüşe attan atılıp,
Ruhu ğafil Emirhan
Qala tili tutulıp.
Ağa-ini eki yaş,
Eki qardaş, ayaqdaş:
“Sanki bir yıl degende,
Kene keldik şu yerge”, –
Dep sarılışp, öpüşip,
Körüşkençün kün burun,
Müjdesine pata-kut
Dunkuzliyeler bir-birin.
Turkanaynen Çolpanay –
Eki yosma kelindeş,
Yanaqları – tolğan ay,
Eki aqran, eki eş,
Ağa-qardaş taqdiri
Olğanların bilgen soñ,
Bir qaraşta bir-birin
Baştan-ayaq süzgen soñ,
Körmeyip bir üstünlik,
Bir-biriniñ betinde,
Künlenilecek kibi,
Güzellik ceetinden,
Egeçinen siñliday,
Körüşeler sevinşip,
Qaynağanen, qayınnen
Tanışalar egilşip.
Şaytip, dört can, dört yürek
Eki can – ten olğan soñ,
Qart çınarnıñ túbünde,
Biraz tınış alğan soñ,
Yalları som sırmaday,
Közleri ham hurmaday,
Qamışday tik qulaqlı,
Talday tegiz tuyaqlı,
Altmış köyde maqtalğan,
Alğa oqday oqtalğan,
Keñ qañsarı tayğalaq,
Yıldız qaşqa al ayaq
Cüyrüklerge atlanıp,
Eger bavın bek tartıp,
Tizge yengil olsun, – dep,
Üzengisin qısquartıp,
Tamam on kün, on gece,
Dere-tepe yol alıp,
Erte tañdan keçkece,
At üstünde buñalıp,
Soñğuluqqa yal alıp,
On birinci sabası,
Köyge yetip qalalar,

Quşluq – üyle arası.

* * *

Ne kelgenni körgeñ bar,
Ne ketkenni bilgeñ bar.
Ne başına yağacaq
Burçaqlarını sezgeñ bar.
Ay-ay, insan doğğan soñ,
Qartaymasa, ölmese,
Bu dünyağa kelgeñ soñ,
Aşşalıq ne bilmese...
Ay-ay, insan doğğan soñ,
Cebir, azap tartmasa,
Ata yolun quvğan soñ,
Dertine dert qatmasa...
Yoq... qartaymaq ve ölmek
Qanunıdır ayatnıñ.
Azaplanmaq, sevinmek –
Reinidir ayatnıñ.
Er bir yolnıñ soñu bar,
Er yoquşnıñ enişi.
Er geceniñ tañı bar,
Er kelişniñ ketişi.
Padşa olsun, qul olsun,
Kimse qalmaz dünyada.
Ağızinen quş tutsa,
Direk olmaz dünyağa.
Qalıp olsa, eñ başta,
Direk olıp dünyağa,
Qalır edi sultanlar,
Cengizhanlar, İvanlar...
Qalmaq mümkün olğanda,
Direk olıp dünyağa,
Qalır edi o lâin –
Halq cellâdı Stalin.
Çeşit dalaverelernen
“Daiy” olmaq qasdında,
İnsaniyet talimatın
Taptap ayaq astında,
Yigrim beş yıl qaranı – aq,
Zulumnı – baht dedirtken,
Million-million gūnasıznı
Asqan, kesken, öldürtken,
Sabiy-subiy, yaş-qart demey,
Saqat, loqsa, tul demey,
Çeçen, balqar, tatar demey,
Bular da insan demey,
Nice mazlum milletlerni
Yurtlarından qıyratqan,
Tarihların, menliklerin,
Mezarların yoqaltqan,

Bu qan içer, insanlıqnen
Alâqasın üzgeñ soñ,
Bara-bara qart qaşqırday,
Öleceğın sezgeñ soñ,
Kremlniñ qapıların
İçten, tıştan mandallap,
Penceresin aydan, künden,
Halq ğamından taldalap,
Qarğış tolu üçresinde
Qorqıp, titrep yatqanda,
“Daa kimni yesem eken?”, –
Dep qan-terge batqanda,
Ruhset almay sürip kirdi
Ölüm, birden ücrege.
“Yer Allası” ötü patlap,
Teslim oldı ecelge.
Kâr etmedi unvanları
Generalissimusqa.
Kâr etmedi qılğanları
Ölümnen qurtuluşqa.

* * *

Ne ketkenni sezgeñ bar,
Ne kelgenni körgeñ bar.
Ne ölümniñ qay vaqıt
Keleceğın bilgeñ bar.
Üyken oğul Emirhan
Turkanaynı nazlatıp,
Ortancısı Çolpannıñ
Yüregini sızlatıp,
Tamam on kün, on gece
Vatanğa yol alğan soñ,
Erte tañdan keçkece
At üstünde qalğan soñ,
Yuqarıda aytqanday,
On birinci sabası,
Köyge yetip qalalar,
Quşluq – üyle arası.

* * *

Talmatuşnıñ küneşi
Ortalıqnı yaqqanda,
Kiyev-kelin – dört atlı,
Sekeltekten çıqqanda
Közge başta taşlana
Yüz yaşarlıq emenler.
Göñül ohşay maqatday,
Yeşil toğay, çimenler.
Yigitlerniñ közleri
Köz yaşına bürüne.

Kök yüzünde kün bile,
Başqa çeşit körüne.
Bu güzellik ögünde
Tutalmaylar özlerin.
Doğma tanış yerlerden
BÜzalmaylar közlerin.
Közge sıcaq uruna
Yaşın qırlar, erekler.
İçke sığmay eyecan,
Duk-duk ura yürekler.
“Yüreklərni urdurğan
Quvançmeken, ǵammeken?
Candan tatlı babamız,
Bahtımızǵa sağmeken? –
Dep, atların yeldirtip,
Qan-terlerge pişeler.
Ev aldında dört atlı
Atlarından tüşeler.

7

Ay-ay, insan doğǵan soñ,
Hastalıq ne bilmese,
Bu dünyaǵa kelgen soñ,
Qartaymasa, ölmese...
Yoq... Er yolını soñu bar,
Er yoquşını enişi.
Er geceniñ tañı bar,
Er kelişniñ ketişi...
Irǵıp, yerge tüşken soñ,
Atlarından oǵlanlar,
Ne baqsınlar – azbarda
Cemi güller solǵanlar.
Qaraltıda sezeler,
Nasıldır bir felâket.
Tez-tez evge kireler
Emirler can-aleket.
Baba ǵarip töşekte
Çekişe can dertinde.
Mevta kibi uzanǵan,
Qan qalmaǵan betinde.
Temir baqa yalp etip,
Közlerine işanmay.
Tüştir sana körgeñin,
İç de eske oşamay.
Sevinçinden bayǵuşınıñ
Tap yüregi yarıla.
Birden turıp yerinden
Aǵalarǵa sarıla.
Bu seslerden, şuv-şuvdan,
Baba aç közlerin
Köre oǵullarınıñ,

Hayal degil, özlerin.
Emirhannen Ümerhan
Pek öküne, öküne
Tiz çökeler asretli,
Aziz baba ögünde.
Kelinler de hatırçün,
Yapma yanıq, qayǵınen,
Baş qoyalar atanıñ
Yataǵına sayǵınen.
Bekbav aqay tıyalmay
Üyülgen közyaşların,
Sıypay titrek elinen,
Kelinlerniñ başların.
Emirhannen Ümerge
Bere baba duası.
Er birine baht tiley,
Aşq-muabbet yuvası.
Soñ episin oturtıp,
Yataǵınıñ başına,
Ayta soñǵı sözüni,
Tüyülip közyaşına:
“Evlâtlarım, diñleñiz,
Keldim yetmiş yaşına.
Çoq ter töktim yurtumniñ
Topraǵına, taşına.
Er bir yerde, er işte
Öz küçüme bazandım.
Ötmegimni, tuzumrı
Öz elimnen qazandım.
Kimsege bel bükmeyp,
Çalpan-çarıq çalıştım.
Taqdirge baş egmeyip,
Kün körmege alıstım.
Çoq tatsam da, ömürniñ
Açlıǵın ve toqluǵın,
Sezdirmedim sizlerge
Anañızniñ yoqluǵın.
Ömrüm boyu sizlerni
Erkelettim, küstirdim.
Avuçımnen suv berip,
Erkin, serbest östürdim.
Yetim aqqı yemedim,
Qaranı - aq demedim.
Qaranı - aq degenge,
Ömürlük baş egmedim.
Dost, duşmannıñ artından
Yaman bir söz aytmadım.
Aqsız bir iş körgende,
Taş olsa da qaytmadım...
Endi sezem, benim de,
Ömür taşım yıqıla.
Tenim qaldı tentirep,

Can keñezge tıqla.
Evlâtlarım, bu sizge
Soñğı sözüm, soñ kelâm.
“Kelmek” ketti men içün,
Qaldı “ketmek” vesselâm.
Yanğan otıñ ziyneti,
Qor yanında bilinir.
Körer közniñ qıymeti,
Kör yanında bilinir.
Men ketken soñ, öz ara
Fikirleşip yaşaңыз.
Kör nefiske berilmey,
Şükür etip yaşaңыз.
Yaşayışnıñ temeli
Sağlıq, mertlik, vicdandır.
Vidansızlıq, küncülik
Adam içün zindandır.
Terek sınsa, tal qalır.
Cüyrük ölse, nal qalır.
Yigitlikten qaytmaңыз,
Yigit ölse, nam qalır.
Baylıqqa bel buvmaңыз,
Çıqmaz ucu-qıyır.
El malına qızmaңыз,
Olmaz onıñ hayırı...
İrimçikten qurt bolmaz,
Ğurbet ilden yurt bolmaz.
Alçaqnı dost sanmaңыз,
Alçaq kişi dost bolmaz.
Yaradanğa biñ şükür!
Aman kelip yettiңыз.
Yanğız ketip, qoş qayıp,
Göñlümni hoş ettiңыз.
Endi künüm yetse de,
Közüm açıq ketmeycek,
Soñ daqıqa, nefesim
Öküniçli ötmeycek.
Tek şaylı bir ömürdaş,
Temirge de tapıңыз.
Yıl duamnı bergen soñ,
Dügün-toylar yapıңыз...
Endi beyan eteyim
Soñ istegim, arzumı.
Öz vicdanım ögünde
Töleyim öz qarzumı.
Öz-özümni bilgenden,
Ömrüm ötti şu yerde.
Köp yürsem de seferde,
Kene qayttım bu yerge.
Lâkin Altın dağ kibi,
Eybetli dağ körmedim.
Qartal qaya yarınday,

Uçurım yar körmedim.
Nice yolcu, nice mal,
Açıq ayaz, tumanda,
Ketti yardan aşağı
Buzlavuqta, boranda.
Mına, şu yar çetinde
Quruңыз bir en divar.
Qayataştan, çaqıldan
Boydan-boyğa keñ divar.
Çamur, layda, tayğaqta,
At ayağı taymasın.
Arabalar, macarlar,
İzden çıqıp avmasın.
Köçmenciler, kervanlar,
Qorqmay keçsin toradan.
Keçkenden soñ, bizlerni
Unutmasınlar duadan.
Hayrat menden bu işke,
Evlâtlarım, yüz baş mal.
Vasiyetim sizlerge,
Yahşı niyet – yarı mal”...
Baba birden tars tına,
Bitirilmey sözünü.
Elâllaşıp yetişmey,
Yuma eki közüni...
Ertesi kün tuvğan-eş,
Qolum-qomşu toplana.
Telqinge dep üstüne
Telli qumaç qaplana.
Qartnı dua-senänen,
“Suv-selâ”nen cıyalar.
Can aşını bermege
Atan deve soyalar.
“Ata-anadan mal yahşı,
Altın üyden can yahşı.
Cılaşmağa soy yahşı,
Sıylaşmağa cat yahşı”.
Afta keçe, ay keçe,
Yas, qayğılar unutila.
Evde er kes bel buvıp,
Öz işine tutuna.

İlki baylıq – can savlıq,
Ekincisi – ten savlıq,
Üçüncisi – yurt savlıq,
Dörtüncisi – aq yavlıq.
Aylar öte avuşıp,
Yıllar öte yılışıp.
Ana-mına degence,
Ömür kete savuşıp.

Yaşayısta er çağnıñ
Öz ğamı, öz bahtı bar.
Er tedbirniñ, er işniñ
Öz devri, öz vaqtı bar.
Pişip yetken aşlıqnı
Quvamında ormalı.
Yahşı körgen yarıñnı,
Öz vaqtında sarmalı.

* * *

Aylar keçe, yıl keçe,
Er şey tüşe izine...
Yuqlayalmay bir gece
Temirhan öz-özüne:
“Ağa, yenge qolunda
Kün körgenim yeter”, – dep,
“Öz erkine er bir quş,
Öz dalında öter”, – dep,
Bir kün çeşme başında,
Aqşam yatsı arası,
Qararğanda ufuqta
Keçki tañnıñ alası,
Aça Temir qalbini
Öz köydeşi Aslığa.
Qarar berip, kesen-kes
Evlenmege şu qızğa:
“Kadâm, saña aytacaq
Bir qaç ağız sözüm bar.
Endi bizge, benimce,
Ayrılıq yoq, ölüm bar.
Tek benim bu sözümni
Ağır alma üstüñe.
Men aytayım, sen diñle,
Ümüt doğsun göñlüme.
İster edim, men saña,
Ömürlük eş olmağa,
Şu başımnı başıñnen,
Bir yastıqqa salmağa.
Baq, sen kökke, yıldızğa,
Yerge, ayğa, küneşke.
Episi bağlı ikmetnen
Bir sırdaşqa, bir eşke.
Yerde ayvan, kökte quş,
Suvda balıq, Aslıhan,
Alayında bar bir al,
Bir sevdalıq, Aslıhan.
Razı olsañ, qalxim sen,
Canım sensin, Aslıhan.
Közüm açıp körecek
Yarım sensin, Aslıhan.
Cavçı, quda qoymayman

Men bu işte arağa.
Eki göñül bir bolsa,
Koşkke döner haraba.
Şimdi, sinlim, qayt evge,
Yahşı etip, oylap kör.
Tüşün-taşın, tap soñu
Anayıñdan sorap kör.
Ay yarığı – devlettir,
Qız aruvı, Aslıhan.
Qaytarmeken yüzümniñ
Qız aruvı, Aslıhan?

* * *

Aslı olğan hastacan,
Nazik, naçar bir qızçıq.
Aqranları içinde
Körümsiz bir nargizçik.
Tili tatlı olsa da,
Qanı sıcaq, yapışqaq.
Burnu sepkil tolsa da,
Hoş fiilli, göñlü aq.
On bir aylıq ekende,
Öksüz qalıp babadan,
Sabiylıktan bölüşe
Yaşav qahrin anaman.
Beş yaşında iş etip,
Örselene, qıynala,
Anasınen birlikte
El qolunda horlana.
On yaşına kirgence
Yaz künleri ezandan,
Qoruqlay o beginiñ
Bağçasını torğaydan.
On yaşında otura
Tezyasınıñ öğüne.
Baybikege yaz ve qış
Keten toqıp döğüne.
Patta-satta terk etip,
Ömrü solğan ev için,
Toy, cıyınğa çıqsa da,
Çıqa ana hatrıçün.
Toy, cıyınğa çıqsa da,
Sarı gülday sarğayıp,
Bir kenarda otura,
Daim öksüp, muğayıp.

* * *

Bir tatlı söz adamğa –
Can azığı degenler.
Bir accı söz adamğa –

Baş qazığı degenler.
Temirhannıñ teklifi
Aslını pek şaşırta.
Bu sıcaq söz gönlünü
Yüce dağdan aşırta.
Ömründe çoq aşşalıq
Körgeçündür, belki de,
Aslıhan bu teklifke
Pek inanmay ilkide.
Lâkin bilip, Temirniñ
Yigitligin, mertligin,
Köz ögüne ketirip,
Onıñ açıq betligin,
“Kerçektir”, – dep işana,
Temirniñ bu sözüne.
“Baş yazısın – göz körer”,
Dep, ruh bere özüne.
Dep, ruh bere, amma saqt
Göñül iç de tıncımay.
Yanıp küygen yüregi
Asretlikke yalçımay.
Evge kirse, ev sıqa,
Yolğa çıqsa, yol sıqa,
Ağlasa da, külse de,
Yürek ep bir tarsıqa.
Kündüzleri ğarip qız,
Kirmege yer tapalmay.
“Temir körip qalır”, – dep,
Köy içinden ötalımay.
Geceleri köz yummay,
Yata onı oylanıp,
Töşeginde de çalqa,
De yüz-töben aylanıp.
Köz ögünde canlana
Qızlıq tasavurları,
Közyaşınday temiz, pak
Dertli göñül sırları.
Tolqunlana qalbinde
İlk muabbet dalğası.
Temirhanday yigitte
Olmasa da daması,
Ösmürlikten gönlünü
Yalñız oña bergenin,
Yüreginde tek onı,
Tek Temirni sevgenin,
Şimdi bayğuş pek ağır
Güna kibi hatırlay.
Sandıraqlı, qorqulı
Ruya kibi hatırlay.

* * *

Temir deseñ, on beş kün
İçi-bağrı dert tolıp,
Aslıhannıñ cevabın
Beklep, közü dört olıp,
Ahır bir kün keç maal,
Qaş qararğan vaqıtta,
Yañı aynıñ orağı
Süzülgende batıda,
Bir balaban qoşqulaq
Solaq balı elinde,
Kelip kire Temirhan
Aslılarını evine.
(O devirde yaş yigit,
Qız evine kelgende,
Bir asa bal ketiriş
Adet emiş ezelden).
Ruhu ğafil Aslıhan
Körip onı buz-buzlay.
Em qorqa, em sevine,
Em şaşa, em tızımlay.
Peşman ete köz-qulaq
Olıp turmağanına.
Art qapıdan zıldır-zıp
Çölge zuvmağanına.
Doldızından kirgen soñ,
Endi napsın, lâcare.
Temirhannı indemey
Qarşı ala biçare.
Ana ğarip örsenley
Ocağınıñ yanında.
Ötmek qoya, aş qoya
Musafirniñ aldına.
Bular ise baqalmay
Bir-biriniñ yüzüne,
Oturalar indeşmey,
Kürsüçikniñ ögünde...
Musafir bir filcançiq
Çay içken soñ, qız ğarip,
Yüreçigi taş qatıp,
Çıqa onı ozğarıp.
Başı-közü aylana,
Duk-duk ura yüregi.
Eyecandan, qorqudan
Enip qalqa kökregi.
“Sen quvet ber, Rabbim!”, – dep,
Tüşünmeyip o yağın.
Aytıp bere Temirge
Azırlağan cevabın:
“Temir ağan, nedayın
Alğışlayım men sizni?
Gecesiñ kün ettiñiz,
Men taliysiz öksüzniñ.

“Bu ne aytır?” – deysizdir.
Ne aytırım men sizge?
Kündüz çıraq yaqa eken,
Kün körmegen kün körse.
On gülümden bir gülüm
Açmağanın bilesiz.
Bahıt maña öz nurunu
Saçmağanın köresiz.
Men... Men... Yalan ne kerek...
Daim sizni izledim.
Yüregimde tek siziñ
Sımañızni gizledim.
Endi siz ne deseñiz,
Episine razıman...
Siz bir keday iseñiz,
Men kedaynıñ sazıman...
Siz bir fidan bolsañız,
Men fidannıñ bir gülü.
Siz bir qafes bolsañız,
Men – qafesniñ bülbüli.
Teren tamır cibergen
Terek yelde mayışmaz.
Süymegenge süykengen,
Öz bahtına qavuşmaz.
Er daqiqa azırman,
Sizmen yanıp küymege.
Kerek bolsa, siz içün
Yaş canımnı bermege”, –
Dey de, sesi boğulıp,
Özün özü tutalmay,
Susa birden Aslıhan,
Köz yaşını yutalmay...
Temir diñlep oturıp,
Şaşa qızniñ añaına.
Bu samimiy sözlerden
Can yalğana canına.
Bir şey aytıp sevintmek
İstese de, Aslını,
Kelip bir şey tıqla
Boğazına añaızın.
Bayğuş bir söz aytalmay,
Qalbi ottay qabına.
Tez-tez sıqıp Aslınıñ
Elçigini, ayrıla.

9

Öksüz ölmez, çekişir,
Bir kün kelir, kün körer.
Qara talıy kimerde,
Olarını da küldürer...
Aslıhannen körüşip,

Biraz esin cıyğan soñ,
Bütün fikri-zikrini
Qıymazına qoyğan soñ,
Tez-tez istep qararın
Keçirmege ömürge,
Temir söyley meramın,
Bir kün evdekilerge.
Evdekiler episi
Şaşıp qala bu işke.
Tüşmeyik, – dep, saqınıp,
Tilge, emiş-demişke,
Ölçey, piçe, oylana,
Ne demege bilmeyler.
Yetim qızni Temirge
İç de lâyıq körmeyler.
Emir: “Bıraq şu mazlum
Bıçarenı, inim!”, – dey.
Ümer: – “Qoy, biz taparmız
Sağa güzel kelin”, – dey.
Çolpan: – “Bizge kerekmey
Onday çullu kelindeş.
İt mashara bolırmız
El-alemge kesen-kes.
Yavur qancıq Temirge
İlle etne etkendir.
Qancıq itday, şunıñçün
Arqasından yertkendir”, –
Dep, toqtamay çankildep,
Kiye evni başına.
Ümer: “Boldı!”, – dese de,
Kâr etmey antdaşına.
Turkan ise deliday
Sevgeniçün yaş qaynın,
Küncilikten indemey,
İçke saqlay yanıñın.
Körüşalmağanıçün
Temirhannen tenada,
Sirkesi suv kötermey,
Tura qanğıp kenarda.
Qısqası, bu tınç evniñ
Astı üstke kelse de,
Cemiysi bir ağızdan:
“Lâyıq degil!”, – dese de,
Temir buzmay niyetin,
Qattı tura sözünde:
“Öl, yıqıl, tek oña baş
Qoşacaqman”. Şu künden
Temir beş-on dostunı
Talaqağa çağırıp,
Künden-künge yüregi
Aşq otuna qabınıp,
Barmaq istep, fikrinde

Aslıhanğa içkiyev,
Eş-dostlarnen kötere
Eki başlı tola ev.
Evde ise, mesele
Barğan sayın qızışa.
Barıp-barıp bu işke
Yaqın soy-sop qarışa.
Qartanaylar, bitaylar
Tutunsa da niyazğa,
Turkanaynen Çolpanay
İç de kelmey piyazğa.
Ahır bir kün Emirhan
Ümerhannen qorada,
Qunan, dönen, taylarğa
Piçen bergen arada:
“Aydı, boldı-bolacaq,
İnatlanıp turmayıq.
Böten yerde balanıñ
Yüregini qırmayıq.
Er bir qulnıñ nasibi
Qısmetinen kelgendir,
Bizler lâyıq körmesek,
Tañrı lâyıq körgendir”,
Dey de, lâbid Temirniñ
İstegine köneler.
“Biz degil, o yaşaycaq”, –
Dep razılıq bereler.
Çolpan ise, kene de
İnatlanıp, tırtayıp,
Erke ösken başınen
Tekedayın çortayıp:
“Ne yapsañız, yapıñız,
Özleriñiz bilersiz.
Toy bitken soñ, hınanı
Artıñızğa silersiz”, –
Dep tursa da ağalar,
Başlay toyğa tedarik.
Körüngende batıda
Aşur ayı mubarek.
Er yağında toy başlay,
Qoy-qozular soyula.
Cemaatnıñ çoqusı
Toy evine cıyıla.
Qadınlarnıñ bir qısmı
Deñep kele aselet,
Körmek istep Temirnen
Yengesini betme-bet.
Qoş sofralar qurula,
Kelgen-keçken buyura.
Qonaqlarğa, eş-dostqa
Ballı boza sozula.
Qız yağı da: “Qarınca –

Qararınca, alınca”, –
Dep beş-on qart çağırıp,
Dua bere alınca...
Kelin özü, közlerin
Alaytıp, qamçılöp,
Bekley toynıñ soñumı,
Yüregini avuçlap.
Yanıdaki dostları
Onıñ keyfin araylar.
Saçlarını de öre,
De dağıta, taraylar.
Biri baqa qondurıp,
Çekesine fesini.
Biri qaray kiydirip,
Al sahtiyan mestini.
Qıznıñ yüzü külse de,
Qalbi ağlay aqrından.
Gece körgen bir tüşü,
İçte çıqmay aqlından.
İç dertini qızlarnen
Bölüşmege tüşünip,
Aytıp bere olarğa,
Qorquñç, deşet tüşünü:
“Qızlar, qızlar, dün gece
Hucur bir tüş kördim men.
Cin-şaytanlar cürmegen,
Sarp yerlerde cürdim men.
Suvday yarıq bir gece,
Tavda yañğız qalğanman.
Sanki dersiz, paynözüm
Mezarğa yol alğanman.
Ne yapmağa bilmeyip,
Er yaqqa baş urğanda,
Çıtırmanlıq içinde
Yol tapalmay turğanda,
Tüş deseñ tüş, añsızın,
Qorqudan can talaşıp,
Kelip qondı omzuma,
Bir gögercin balası.
Bir ölümden qalğanday,
Teni dır-dır qaltıray.
Ay yarıqta közleri
Sadek kibi yıldıray.
Bu acayıp işlerden,
Başta biraz şaşkırdım.
Soñ tez-tez bu quşçıqnı
Kökregime yaşırdım.
Meger deyim, ğaripni
Quvğan eken miyavquş.
Peyda oldı şu ande
Bir allene, bedat quş.
Pancaların çıkarıp,

Üzerime atıldı.
Men yüzümü örtsem de,
Üstüm-başım yırtıldı.
Can-alâmet qorqudan,
Yaman etip bağırdım.
Pek abdırıp, yardımğa
Temirhannı çağırdım.
Kök gürlledi, sel quydı,
Yıldırımlar oynadı.
Temirhannın yerine,
Kelip çıqtı bir cadı.
Şu arada, bir emçek
Balasinen qolumda
Uçıp kettim, yedi qat
Kökke, Kâbe yoluna.
Kâbe yolu degeni –
Aq süt aqqan yol eken.
Çevre-çeti sıñırsız
Mavı sahra, çöl eken.
Soñ ne boldı bilmeymen,
Başı, soñu qarıştı.
Bir-birinen nasıldır
Albastılar tartıştı.
Tüş deseñ түş, soñ birden
Bastırıqıp uyandım.
Evde körip özümni,
Tolu bir nefes aldım.
Baqsam, qasır üstünde
Çalqa түşip yatqanman.
Sıtmam barday sıqılıp,
Qan terlerge batqanman”...
Qızlar qorqa түşeler
Bu nişaret ruyadan.
Yahşılıqqa coraylar,
“Hayırdır”, – dep toradan.

* * *

Aqşam ola, kün qona,
Qaş qarara, yel tına.
Suv içinde baqalar
Yır töşey yar eşqına.
Biñlep çır-çır mazinler,
Baqalarğa zil tuta.
Gülfıdanlar esirip,
Bülbullerge gül tuta.
Yarı gece avğan soñ,
Esnep, qalğıp, kerilip,
Çoq laqırdı, oyundan,
Ezilgence ezilip,
Dostları: “Tur, Aslıhan,
Kiyev bala kelgence,

Biraz çırım eteyik,
İlk tañ belgi bergence”, –
Deseler de, Aslıhan:
“Yoq, yoq, qızlar, içte de
Yuqum kelmey, siz biraz
Yanbaşlañız şu yerde”, –
Dep pencere aldında
Cağın tirep qoluna,
İndemeyip otura,
Baqıp Kâbe yoluna.
“Bu aqçıl yol qay yetim
Sabiylerniñ rızqı eken?
Kök yüzüne saçrağan,
Qay ananıñ sütü eken?
Hayırmeken, şermeken,
Tüşümde şay uçqanım?
Kâbe yolu içinde
Sabiychikni quçqanım?”, –
Dep tarsıqa zavallı
Gece körgen түşüne.
Sarıp ala tenini
Nedaydır bir üşüme.
Buvsanuvdan közleri
Köz yaşına bürüne.
“Ah!”, – degende, bellersiñ,
Aq cigeri körüne.
Bahıttanmı, ğamdanmı,
Tolıp taşa kökreği.
Aygidi sen, elmazday
Temiz, saf qız yüregi!..
Yaşlıq, yaşlıq, gür yaşlıq!
Untulırmı bu künler!
Köz ögünden ketermi
O ağlavlar, külüvler?..
Er yağında qonaqlar
Qonuşalar tañğace,
Aman-aman ufuqta
Çolpan yıldız yangance.
Aqibet, toy başınıñ
Zıqısınen biraz daa,
Aqranları, dostları,
Tap üçünci horazda,
İläiynen, tekbirnen
Poşu bağlap beline,
Ozğaralar Temirni
Aslılarını evine.
Tına çalğı-çağana,
Ses-soluqlar savuşa,
Eki asret, ahırı
Bir-birine qavuşa.

Qavuşqan soñ eki qalp,
Şay etip bir-birine,
Afta, aylar olarğa
Bir kün kibi körüne.
Küz artından qış kele,
Doqsan çıqa, kire mart.
Perdalez da köstere
Öz küçünü bir qabat.
Kümüş tuman quşana
Qartal qaya carları,
Som kümüşday morara
Altın dağnıñ qarları.
Sürüdeki qoylarda
Bir-birine tıqlışp,
Qay yaqqadır yol tuta
Tors bulutlar sıqlışp.
Kök bozarıp tursa da,
Kün körüne bazı bir.
Qış süyrekli olsa da,
Baar yeñe barı bir.
Kene başlay şırıldap,
Tınıp qalğan çoqraqar.
Kene küle, yeşere
Qara, qoñur topraqlar.
Erte tañdan keçkece
Qarılğaqlar pırıldap,
Yuvaçıqlar quralar
Saçaqlarda çırlıdap.
Qarınların toydurıp,
Balaban qaq çetinde
Yuqlay dört-beş qaz birer
Ayaqları üstünde.
Asma yüzüm түbünde
Gögercinler egeşe.
Anasından ayrılğan
Qozuçıqlar meleşe.
Çölde, qırda iş qaynay,
Köylü çeze yaqasın.
Mühkem bağlay atlarını
Hamut bağın, toğasın.
Qarasaban yerlerge
Toq urluqlar saçıla.
Ayat-memat oğrunda
Kene küreş açıla...
Küreş degen er mahlüq,
Ösümlikke bir qanun.
Nesil quvmaq, östürmek,
Doğmaq, ölmek künden-kün.
Aslı körıp bar ayat
İrske bağlı olğanın,
Seze bir kün özü de,

Eki qatlı olğanın.
Zavallı em sevine,
Em qorqa, em arlana,
Yanaqları al yanaq
Kiraz kibi allana.
Şu kün uzun geceniñ
Zifir qaranlığında
Temirhanğa bildire
Yükü barın qarnında.
Qoca-qarı sevinçten
Kirpik qaqqay çıqalar,
Külkü, şaqa, davanen,
Ortalıqnı yıqalar.
Temir istey, toñğuçı –
Oğul bala olğanın,
Qoy içine qaşqırday,
Daim davur salğanın.
Aslı ise, aksine,
İstey faqat qız bala,
Aqlı, fikri yerinde,
Qol-ayağı tüz bala.
O künden soñ, Aslınıñ
Gece-kündüz qayğısı -
Ola masum yavrusı...
Ah, analıq duyğusı!
Kölmek tike, taqiye,
Qundaq, yorğan azırlay,
Özü ise, tek accı,
Ekşi, turşu arızlay.
Qaç aydan soñ, bir künü
Seze quyu qatında
Ekinci qalp urğanın
Yüreginiñ altında.

* * *

Er mahlüqnıñ bir derti:
Qoy, eçkiniñ – can derti.
Qasapnıñ – et, yağ derti.
Cellâtlarnıñ – qan derti.
Çolpanaynen Turkannıñ
Yürekleri bitse de,
Erge tiygenlerine
Üç yıldan çoq ötse de,
Ekisi de qan ağlay
Geceleri aqrından.
Marum olıp, analıq,
Evlât quvanç, bahtından.
Bu yanıqnıñ üstüne
Yañı yanıq doğğanı,
Aslıhanday “çolpa”nıñ
Şaytip, yüklü qalğanı

Kelindeşler uyqusın
Daa da pek qaçırta,
Asetçilik qurtların
Daa yaman quturta.
Şay der ekeç, afta, ay
Tez-tez öte aradan.
Aslı köre bir oğul,
Qaşı, közü qaradan.
Mañlayçığı – ay kibi,
Ağızçığı – oymaqday.
Beyaz tombul tençigi –
Kubu pişken qaymaqday...
Ertesi kün Aslınıñ
Qurtulğanın bilgenler,
Hatır sorap, loqsağa
Közaydınğa kelgenler:
“Tfu, maşalla! Baq oğa,
Tıpqı küçük Temirhan.
Sanki dersin, tıgırıp,
Tüşken baba burnundan”, –
Dep loqsanın hatrıçün,
Örsenleşip qalalar.
“Köz tiymesin, tfu!” – dep,
Nazarlap da alalar.
Kelindeşler qarşılای
Qonaqları “sayğınen”,
Qave, şerbet sunalar,
İçten yanıp qayğınen.
İçleri kir kelinler,
Er kün kibi bugün de,
Qozu kibi temiz, saf
Aslıhannın ögünde
Körüneler indemez,
Allâq, maylı mışıqday,
Tañ yarığı ögünde
Aqçillengen ışıqday.
Aslı yata köz yumıp,
Yılmayıp öz yerinde.
Aqlı, fikri, yüregi –
Evlâdında, erinde.
Ğarip ana pek ağır
Yarığançün közüni,
Bir aydan soñ, bir yoruq
Eplep ala özünü.
Bala öse ananın
Quçağında qımşanıp,
Yuqlağanda, dudağın
Çoçaytırıp, tamşanıp.
Qırq beş künlük olğanda,
Ayırd ete anasını.
Beş bucuq ay tolğanda,
Tanıp küle babasını.

Bir kün sabiy Turkanay
Yengesinden yatsırıp:
“İnga-inga-inga”, – dep,
Birden yaman abdırıp,
Ağlağanda, anası:
“Balam, balam, bal tatır.
Balam ösip yetken soñ,
Qızçıqlarını aldatır.
Tomalaçım, tompaçım!
Sensiñ benim quvançım.
Yaşlığında – ümütüm,
Qartlığında – tayançım!”, –
Dep taqmaqlap, oğlunu
Qollarına alğanı,
Sevip, ohşap, qundaqlap,
Yelbeşikke salğanı,
Yaman öte bu sefer
Turkanaynen Çolpanğa,
Yañı baştan tuz sepe,
Aşqınlangan yarağa.
Ekisi de: “Baht bizge
Külmey”, – dep qan qusalar,
Künden-künge sarara,
Çirkinleşe, azalar.
Aslı ise, aksine,
Sağlamlaşa ket-kete,
Dülberleşe, tüzele,
Üzerine et bite.
Canbaşları tolğanı
Anterinden sezile.
Turkanlarnıñ yüregi
Buña da pek ezile.
Küncülikten kirmeye
Yer tapalmay iç biri.
“Ah!”, – degende, ot taşlay
Ağızından er biri.
Aqayların piyazlap,
Gecesi ve kündüzi,
Quruntinen olarğa
Şataplaylar Aslını.
Sanki erge tiygeni
Aslı içün cinayet,
Sanki evlât körgeni
Analıqqa hiyanet.
Ahır soñu kelinler
Daim zeer saçuvdan,
İçlerini biylegen
Küncülikten, açuvdan,
Bir daqıqa, bir saat
Turalmayıp tegine,
Bir kün aqşam ekisi
Qarğana ve söğüne:

“Toqta, toqta, sen qancıq,
Baq tur, nasıl ötersiñ.
Saña bir iş keseyik,
Köteralmay ketersiñ!” -
Dep birge ant içeler
Aslını yoq etmege.
Çeşit fitne, fesatnen
Başçığına yetmege.

* * *

Ey, gönülçen oquyıcım,
Taliydeşim, addaşım!
Üyken olsañ – ağam, aptem,
Küçük olsañ – qardaşım!
İkâyemiz endi-endi
Qızdı biznen barabar.
Biñ satırın oqudıñ sen,
Üç biñ satır daa bar.
Bilmeyim, bu beytler saña
Neday tesir taşlaycaq?...
Bular... daa bağlaması,
Destan... endi başlaycaq.

11

Dağ istegen – dağ yapar,
Bağ istegen – bağ yapar,
Ya özünüñ rametli
Candan aziz, qıymetli
Babasınıñ soñ arzu,
Vasiyetin unutqan
Oğullar el közüne,
Nasıl baqar doğrudan?
Emirhannen Ümerhan
Tuvğanlarınıñ zarinen,
Temirhannıñ yevmi-kün
Qıstavinen, zorunen:
“Keç olsa, keç olsun da,
Hayırlısı olsun”, – dep, –
“Barsın, qarttan ulusqa
Bir yadikâr qalsın”, – dep,
Tutunalar ahır,
Qurmağa bir en divar.
Qartal qaya carına
Boydan-boyğa keñ divar.
Bu işke, dep şeerden
Sekiz taşçı ketirtip,
Olğan kölük-kedikni
Quruluşqa begitip,
“Bismillâ”nen başlaylar
Ölçemege, çizmağa.

Car boyuna yüz qulaç
Teren endek qazmağa.

* * *

Paqıl kibi, bu köyge
Kele qala şu saba
Şagirdinen birlikte
Meşur Müslim şeyhbaba.
Tüşe Alla-musafır
Bir sofunuñ evine,
Uslulıqnen eltiden
Bilip ala öğüne.
Köy içinde er kimniñ
Neday nefes alğanın,
Kelinlerniñ, qızlarınıñ
Qayday derti olğanın.
Eşite üç kelindeş
Ortasında davanı,
Aslıhannıñ üstünde
Olğan tartış-qavğanı.
Bilip ala Turkannen
Çolpanaynıñ qahrını,
Erge tiyip, iç evlât
Köralmağanlarını.
Añlay ızım-sezimden
Olarınıñ pek baylığın.
Seze molla bu işte
Tavlı qazanç barlığın.
Sabasına, devirni
Başlayım, – dep, – baylardan,
Ziyaretni aselet
Başlay Turkanaylardan.
Kirgeninen qapıdan
Başlay sena-duağa.
Er köşede nevbetnen
Yatıp-yatıp turmağa.
Can-cedinen uruna
Kelinlerniñ közünce,
Cin, şaytannı quvmağa
Şüflep-püflep, özünce.
Dualı suv içire
Cez alemi üstünden,
Sasıq tütsi tütetip,
Evni boğa tütünnen.
Kitap aç, fal baqa,
Sevindire, qorquta.
Ustalıqnen – soñundan –
Nasiatqa tutuna:
“Derdiñizni köremen
Közüñizde, qızlarım.
Bar qabaat tek siziñ

Özüñizde, qızlarım.
Arañızğa soqulğan
Allâq, ayyar bir cadı.
Derdiñizniñ cemisi
Şu cadınıñ icadı.
O albastı turakeç,
İç de evlât körmezsiz.
Başqalarday balanıñ
Şırnılgın bilmezsiz.
Sezalmazsız içte de
Amilelik cefasın.
Süralmazsız ömürlük
Analıqniñ sefasın.
Eger muradıñızğa
İsteseñiz irmege,
Er kes kibi, analıq
Quvançını körmege,
Azret Ali aqqına
Qırqar altın berirsiz.
İstegiñiz nasıl tez
Al olğanın körersiz”.
Kelindeşler yürekten
Şükür etip Allağa,
“Kör istegi – eki köz”.
Yapışalar mollağa.
Şeyhbabanıñ ögüne
Qumaç peşkir cayalar.
Ekisi de sevinip,
Qırqar altın sayalar.
Şeyh özüni sıqmayıp,
Altınlarını alğan soñ,
Ciddiy tavur taqınıp,
Kisesine salğan soñ,
Dey: “Endi siz, qızlarım,
Maña qulaq salıñız.
Eki epli taşçını,
Tez-tez satıp alıñız.
Er kün tañda, ekisi
Ses-soluqsız çıqsınlar,
Bir kün evel qalanğan
Taş divarnı yıqsınlar.
Lâkin olsun er atqan
Adımları işke bap.
İç bir kimse sezmesin,
“Ne şiş yansın, ne kebab”.
Qalğanında, soñ siziñ
İç işiñiz olmasın,
Üç kün boyu divar tek
Eşilmeyip qalmasın.
O yağını men özüm
Ne yaparım, yaparım,
O cadını yoq etmek

Çaresini taparım”...

* * *

Şeyh aytqanday, kelinler
Bar küçlerin salalar,
Eki açköz taşçını,
Satıp elge alalar.
Şu gecesi “paranıñ
Küçü – mına budır”, – dep.
Yañı isar eşile,
Yar aşğa gümbürdep.
Sabasına, halq bunı
Körip, şaşıp qalalar.
Aqşamğace isarnı
Kene qalap alalar.
Ekinci kün gecesi
Kene omray bu isar.
Endi: “Yoq, – dey halq, – bunda
Bir ille bar, bir iş bar”.
Kimi köre bu işte –
Günakârlıq azabı,
Kimi köre – duşmanlıq,
Kimi – tañrı ğazabı.
Sabasına divarnı
Kene mühkem qalaylar.
Körülmegen bu alnı
Yamanlıqqa yoraylar.
Meraqlana bu işnen,
Endi bar halq, bar avul.
Kelişeler gecege
Çıqarmağa qaravul.
Lâkin: “Qa, kim?”, – degende,
İç bir kimse indemey.
Qorqıp Alla qahrinden,
İç birisi “men!” – demey.
Birazdan soñ: “Men çıqam”, –
Dey kekelep, bir kişi.
Kimdir deysiz?.. Divarnı
Yıqqanlardan birisi...
Üçünci kün, elbette,
Divar kene eşile.
Endi: “Bu bir kelim”, – dep,
Er kes bum-buz kesile.
İş toqtala, taşçılar
Qalğıylar qır astında,
Ağa-ini üç doğmuş,
Yıqıq divar qatında,
Ne yapmağa bilmeyip,
Qorqıp, şaşıp turalar.
Ahır, halqniñ sözünen,
Şeyhqa baş uralar.

* * *

Şeyh ise, halq, meni ep
İbadette tapsın, – dep,
Halq ögünde ürmetim,
Daa da pek artsın, – dep,
Üç kün evel, enqastan
Aştan, suvdan vazgeçip,
Yatqan eken çıqmayıp,
Hanesinde “hay!” çekip.
Dörtünci kün sabası
Çıqsa, abdest almağa,
Bekley onı üç yigit,
Ev ögünde, azbarda.
Molla özün iç bir şey
Bilmegenday körsetip,
Qulaq sala olarnıñ
Sözlerine iş etip.
Car başında yüz bergen
İške “şaşıp” otura.
Emirniñ er sözüne:
“Tevbe! Tevbe!”, – dep tura.
Olğan işni eşitip,
Teren oyğa dalğan soñ,
Evliyalar ruhuna,
Dua etip alğan soñ,
Dey: “Bu – Tañrı hışımı.
Sizler şimdi barıñız.
Cemiy halqını kene de,
Tez-tez işke salıñız.
Şu yerçikni bir daa
Kötersinler öz ara.
Orta yerde qaldırıp,
Abdestlikday bir ara.
Siz barıñız, men kirip,
Baqıp Kelâmullağa,
Yıldızname aqtarıp,
Sığınayım Allağa.
Ne bermegen Yaradan,
Belki, çare taparmız.
Bu kelimniñ tübünden
Bir şey etip çıqarmız.
İş bitken soñ, er keske:
“Sabağace toqtañ”, – deñ.
“Dertke derman tapmasaq,
İşlerimiz bohtan”, – deñ.
Soñ, şu yerden sılcımay,
Tek özünüñiz qalıñız.
Yarı gece avğan soñ,
Kelip meni alıñız”.

Aqşam ola, kün qona,
Qızıl çabaq allana.
Ufuq qanğa boyana,
Yelqanatlar canlana.
Salqın tüşe, çıq qaplay
Çeçeklerni, otlarnı.
Cılqıcı qart çıqara
Qulan çölge atlarını.
Yıldızlı kök özenge
Caya pullu örtüsin.
Bağçalarda bülbüller
Töşey asret türküsün.
Bülbüllerge eş olıp,
Çegertkiler cırılday.
Tosat-tosat yel esse,
Yeşil aşıq şuvulday.
Arzu qoşa mehriñe,
Temiz ava qoqusı...
Kimge tiyer böyle yaz
Gecesiniñ uyqusı?

* * *

Car başında, qurnaz şeyh
Buyurğan iş bitken soñ,
Ölip-talıp taşçılar,
Köyge qayıp ketken soñ,
Şeyh aytqanday, üç doğmuş,
Tek özleri qalalar.
Beklep yarı geceni,
Bir çette tın alalar.

* * *

Yarı gece. Köy çım-çirt.
Er bir mahlûq uyquda.
Tek Aslıhan yuqlamay,
Tek o ğarip qayğıda.
Tınç geceden bayılıp,
Otlar bile buyuqqan.
Aslı ise köz yummay,
Yavrusına sıyıqqan.
Yatqan yerde yüregi
Negedir pek oqtala.
Baqıp yata köz almay,
Divarda bir noqtağa.
“Qayda qaldı, acep?”, – dep,
Oylay bayğuş erini.
Gönlü bir şey sezgenday,
Pek arızlay Temirni...

Temir ise, bu ande
Yeteleklep bir deve,
Aşıqa car başından
Sofu qartnıñ evine.
Tör pencere ögünde:
– Ey, şeyhbaba, şeyhbaba! –
Dep, huruldap yuqlağan
Müslim şeyhnı uyanta.
Esneq çıqqan molları
Devesine minsetip,
Qaranlıqta ayvannı,
Alpan-talpan yürsetip,
Alıp çıqa kestirme
Yolçıqtan car başına.
Molla tüşip, elini
Qoyıp isar taşına:
“Evlâtlarım, bu işke,
Men de yaman şaştım, – dey.
– Sizler kelip ketken soñ,
Yıldızname açtım, – dey.
– Tüşüngenim aq çıqtı,
Doğru yoldan sapqansız.
Başınızğa belânı
Özleriñiz tapqansız.
Biler-bilmez olğansız
Cın-şaytanlar aleti.
Eviñizniñ içini
Tutqan tañrı lâneti.
Soyuñızda qaysıdır
Qadın yolun şaşırğan.
Eşşeddadu bin Veşvaş
Degen cinge baş urğan.
Doğrusını aytmaq küç,
Evel Alla, soñ Alla.
Ayıp başlap, qaytmaq küç,
Velâ – ğalıp – illâlla.
Endi tez-tez atmaqçün
Başınızdıñ qarğışını,
Qurban bermek kereksiz
Qısqayaqlı bir kişi.
Eger o – bu, dep qorqıp,
Dört bir yaqqa bursañız,
Olacaq iş olğan soñ,
Burğuçlanıp tursañız,
Eşşedulillâ, şu kün
Çarpınırsız, ölersiz.
Günañızniñ ecirin
Ceennemde tölersiz...
Yarın saba ilkide,
Qısqayaqlı cinsinden,
Kim de kelse şu yerge
Öz ayağı, ırzinen,

Kimligine baqmayıp,
Çıqıp tez-tez öğüne,
Alıp teslim etiñiz,
Taşçılarınñ eline.
Taşçılar da boysunıp,
Tañrı emri, küçüne,
Qalasınlar tiriley
Onı divar içine...
Şimdi ise, taypınmay,
Şu yerçikte turıñız,
Tek, Hudayım saqlasın,
Açılmasın sırtıñız.
Sır açılsa, Yaradan
Er cezağa qadirdir...
Er bendiniñ yüregi,
Hudayıma sadırdır.
Men ücreme qaytayım,
Siz uyuñız namazğa.
Hulüs qalpnen başlañız,
Yaradanga niyazğa.
Evel Alla, soñ Alla,
Aq şefqatı derendir.
Oğullarım, inşalla,
Mevlâm bizge keremdir”.
Bu sözlerden yigitler,
Dır-dır titrep qalalar.
Bir söz aytmaq qayaqta,
Zornen nefes alalar...
Vaqtı ile tuyaqnı
Tavda yolbars avlağan,
Qış künleri tayaqnı
Çölde börü quvlağan,
Yigitlerni qorquta
Bugün tañrı ğazabı.
Siñirlerni sarsıtı,
Yoq ceennem azabı...
Aygidi, siz, hurafat
Zeerinen saruşlar!
Aygidi, siz, molla, şeyh
Qurbanları bayğuşlar!

* * *

“Men qaytayım, – dey molla, –
Sizler zamet etmeñiz.
Endi tek şu yerçikten
Bir adım çet ketmeñiz.
Aq-Taalâğa emanet
Qaldıraman sizlerni.
Rabbim yevmi-maşerde
Yarlığasın bizlerni!”, –
Dep Müslim şeyh bir özü

Qayta köyge aşırıq,
Şırın, tatlı uyqudan
Qalğanına tarsırıq.
Köyde tüşip deveden,
Davul quyu ögünde,
Pısıp bara mışıqday,
Çolpanların evine.
Yavaş-yavaş öksürüp,
Çolpanaynı uyanta.
Oña cemi işlerni,
Birer-birer aňlata:
“Yarın saba evden baş
Çıqarmañız, saqın! – dey, –
Kündeşiñiz cadınıñ
Künü, saatı yaqın”, – dey.

* * *

Qırda ise, üç doğmuş,
Ne olğanın bilalmay,
Ayneci şeyh sözünden
Özlerine kelalmay,
Aq emrine boysunıp,
Oturalar namazğa.
Hulüs qalpnen başlaylar
Dua-sena, niyazğa...
Aygidi, siz hurafat
Zeerinen saruşlar!
Aygidi, siz molla, şeyh
Qurbanları bayğuşlar!

13

Dünya degen cefa eken,
Yahşılarga cürüm yoq.
Dünya degen sefa eken,
Yamanlarga ölüm yoq.
Bir evde – ur patlasın
Oyun-külgü, toy-dügün.
Diger evde – felâket,
Qayğı, matem yevmi-kün.
Biri – ötmek tapalmay,
Bir kere yep toymağa.
Digeri – yer tapalmay,
Parasını qoymağa.
Kimisiniñ – közü yoq
Halq ğamını körmege.
Kimisiniñ – aqqı yoq
Ecelinen ölmege...

* * *

Şu ğamlı yaz gecesi,
Yarı gece avğanda,
Üç doğmuşnı töpede,
Cin-şaytanlar buvğanda,
Yaşın yaşnap, kök gürlep,
Quya çille yağmurı.
Selli yağmur tazerte
Köyniñ er bir yağını.
Dersiñ, bu sel kimgedir,
Kökniñ soñki bahşışı.
Bu güdürdi kimgedir,
Kökniñ lânet, qarğışı.
İyip kelgen sağanaq,
Yerni yahşı yuvğan soñ,
Soñ avuşıp qıblağa,
Yavaş-yavaş tınğan soñ:
“Ayya-ayya-ayyası,
Qaçan tiyer faydası?
Yaz tiymese, qış tiyer,
Beybarsımnıñ faydası.
Qoçanayım yuqlasın,
Qırmızı güller qoqlasın.
Yat baĝrına siñgen soñ,
Anayçıĝın yoqlasın...”, –
Dep oĝlunı yuqlatıp,
Aslıhan: “Ah, balam!”, – dep,
Çıqa tışqa yavaştan,
“Uyanmasın anam”, – dep.
Tez-tez tüşe köterip,
Gügümlerin qoluna,
Taliyini küldürgen
Sırlı çeşme yoluna...
Sırlı çeşme derede,
Tap özenniñ qatında.
Aslıların evelki
Campik evi artında...
– Alla, Alla, Aslıhan,
Saba qaranlığında,
Ne acele işiñ bar,
Uzaq çeşme yanında?
Balalıĝıñ tüştimi
“Pat!”, – dep birden esiñe?
Yaman bir tüş kördiñmi
Yoqsa, gece tüşüñde?
Yoqsa, Sırlı çeşmeniñ
Suvu dertke devamı?...
Esiñdemi etkeniñ,
Yoqsa ki, bir ruyamı?
Ne işiñ bar geceley,
Köyniñ bu sarı yolunda?
Aql yetmey iç te de,
Qız balanıñ sırtına.

* * *

Tez-tez yürüp Aslıhan
Yete çeşme başına,
Gügümlerin pışıldap,
Qoya tekne taşına.
Qaranlıqta çeşmeniñ
Şıldır-şıldır aqqanı,
Suvniñ mermer teknedən
Sızıp, yerge sarqqanı
Canlandıra Aslıniñ
Qalbinde bir aqşamı –
Temir sevgi arz etken
Unutulmaz daqqanı.
Temirhannıñ: “Baq, kadâm,
Saña bir qaç sözüm bar.
Endi bizge, benimce,
Ayrılıq yoq, ölüm bar.
Razı olsañ, qalbm – sen,
Canım – sensiñ, Aslıhan.
Közüm açıp körecek
Yarım – sensiñ, Aslıhan.
Ay yarığı – devlettir,
Qız aruvı, Aslıhan.
Qaytarmeken yüzümniñ
Qizaruvı, Aslıhan?! –
Degen sıcaq sözlerni –
Qalbi coşa, ezile –
Bu yerçikte şimdi de
Eşitkenday sezile.
Yaşayışnıñ lezzetin
İlk şu yerde tatqanın,
Sevgilisin şu çeşme
Yançığında tapqanın.
Şimdi ğarip is ete
Eñ büyük bir aqdayın.
Eñ sevimli qullarğa
Nasip olğan bahtdayın.
Coşqunlıqtan boğulıp,
Közleriniñ yaşına,
Tayay qızgın yanağın
Suvuq mermer taşına.
Bahttanmı, ğamdanmı,
Enip, qalqa kökreği.
Aygidi, sen, közyaşday
Temiz, pak qız yüregi!

* * *

Birazdan soñ Aslıhan
Tez-tez kelip özüne,

Gügümlerin toldurıp,
Tüşe kelgen izine.
Sırlı çeşme suvunu
Evge kelip, qızdırıp,
Kire törde odağa
Saçlarını tozdurıp.
Çeklep içten qapını,
Kürsüçikke soyuna.
Çeleklerge suv aşlap,
Yaş baladay yuvuna.
Suvda körüp suretin,
Öz-özüne suqlana.
Baqıp pembe tenine,
Ğururlana, zevqlana.
Bir vaqıтта hastacan,
Nazik, naçar bu qızçıq,
Aqranları içinde
Körümsiz bir nargüzçik,
Şimdi qanča sevinse,
Sevinmege aqqı bar.
Kelindeşler ögünde
Kerilmege vaqtı bar.
Memeleri, bellersiñ,
Kiyik yayla gülçigi.
İnce, nazik belçigi,
Dersiñ, ceyran belçigi.
Som kümüşday omuzlar –
Bir körmesi yüz altın.
Altın maqas camızlar –
Üstemesi biñ altın.
Yanbaşları toluşqan,
Qarınçığı tögerek.
Sanki dersiñ, alemge
Kökten engen bir melek.
Baştan-ayaq gül qoqup,
Çıqa Aslı yuvunıp.
Kefin kibi bem-beyaz
Silecekke bürünip.
Kiyeketen en kölmek,
Al kelinlik fistanın.
Yipek qaytan tutulğan
Mor çabuvlı qaftanın.
Cıyıışına, tarana,
Küzgüçigi ögünde,
Nedaydır bir yengillik
Sezip bugün yüzünde.
Temirlerge üylelik
Odır-budur azırlay.
Ötmek, soğan, sarımsaq,
Penir, qaqaç, qazıday
Nimetlerni sala bir
Büyükçe yip torbağa.

Ala bir de qoşqulaq,
Toldurıp baş bozağa.
Öpip yavaş Beybarsnı,
Örselene, aşıqa,
Quşluqqace keçikmey
Barmağa car başına...
Ne içündür, qızınıñ
Bugün raatsız olğanın,
Areketi, yürüşü
Başqalaşıp qalğanın
Sezip turğan anası,
Aslıhanğa yalınıp:
“Sen yat, qızım, raatlan,
Sesiñ qalğan qarılıp.
Yüzüñ, közüñ qızarğan,
Suvuq tiygen, bir sözsüz.
Bir kün yatsañ, turarsıñ
Sarımsaqday tendürüst.
Sen yat, seniñ yeriñe
Men bararman, qızçığım!
Sözlerimni qaytarma,
Yalvaraman, qızçığım!” –
Dep tursa da, zarqılıp,
Aslıhan: “Yoq, anayım,
Men aruvman, bağışla,
Bugün özüm barayım.
Şu eşilgen isarnı
Köreyim öz közümnən.
Evge alıp qaytayım
Temirhannı özümnen.
Bu belâdan soñ onıñ
Başı yaman qabaqtır.
Barıp göñlün kötersem,
Anayçığım, savaptır.
Siz, Beybarsçıq uyansa,
Bitay, torun – ekiñiz,
Bizni qarşılamağa
Suv boyuna keliñiz”, –
Dep çar-çabık başına
Maramasın yapınıp,
Car başına yol tuta,
Yanğan otqa qabınıp.
Tez-tez öte oqunıp,
Mezarlıqnıñ qatından.
Sanki dersiñ, ğaripni,
Kimdir quva artından.

14

Ey, göñülçen, oquyıcım,
Taliydaşım, addaşım!
Üyken olsañ – ağan, aptem,

Küçük olsañ – qardaşım!
Tuvğan tilniñ tüpsüz, zengin
Qaznasını saralap,
Bu eserni, tek saña dep,
Başladım men qaralap.
Köz – yürekniñ küzgüsü, – dep
Baqıp halqnıñ közüne,
Culâ berdim destanıma
Halqımnıñ çın sözünen.
Emirlerge qoşıp seni,
Köp yerlerde yürsettim.
Mümkün qadar, adamlarnıñ
Çeşitlerin körsettim.
Tanış ettim kitapnıñ baş
Qaramanı Aslınen.
Facianıñ eñ ayatıy,
Eñ insaniy faslınen...
Şimdi ise, destanımnıñ
Soñki beytin yazmazdan,
Saña bir qaç teklifim bar,
Soñ noqtasın qoymazdan.
Destanımnı bu yergece
Oquğan soñ, belki sen,
Bezip, esnep: “Ne de uzun
Bir şey...”, – dersiñ içiñden.
Ola bilir, maqsadımnı
İlmeyip iç nazarğa,
Eliñdeki kitabımnı
İrgitirsıñ kenarğa.
Ya da, oqup başlağan soñ,
Eserni ilk betinden,
Tap soñuna çıqmağance
Bıraqmazsıñ eliñden.
Aslıhannıñ taqdirine
Göñlün sızlar, horlanır.
Temirhanğa cevabını
Oqup, közüñ torlanır.
Tez-tez oqup bilmek istep,
Aslınıñ soñ künlerin,
Sabrıñ tüger, oqumağa
Destannıñ soñ sözlerin...
Oquyıcım, bu eserni
Nasıl qarşı alsañ al.
İster ökün, ister sevin,
İster meni sögip sal.
Accı, tatlı er sözüñni
Diñlemege azırman.
Mektüp yazsañ, saña cevap
Bermege de razıman.
Amma barıp, “kitabıñda
Felân-fıstan yoq”, – deseñ.
“Oçoç-Moçoç, Çaçor-Maçor,

Maçav-Çaçav yoq”, – deseñ,
Ne yapayım, oquyıcım,
Elimden şu kelgeni.
Demek, toqal aqılımniñ,
Şunça eken bilgeni...
Qısqası, bu aqta nasıl
Olsa-olsun meslegiñ,
Şimdi, dostum, benim senden
Yekâne bir istegim –
Soñunace oqup çıqıp,
Şu biralqı eserni:
“Tilimiz pek zengin eken!”, –
Deseñ, maña yeterli.
Ebet zengin, aqranı az,
Rus tilinday gürlikte,
Tatlılıqta, sadelikte,
Naziklikte, tüzlikte.
Bu zengin til halqımızniñ
Qalp sevinçi, fiğanı.
Türkiy tiller gülzarınıñ
Eñ çeçekli fidanı.
Menim işim – şu fidandan,
Süslü güllerin termek.
Soñ, olardan demet yapıp,
Qaytıp, halqıma bermek...
Mında bar küz güzelligi,
Dalğalarınıñ ökesi.
Saar vaqtı tazeligı,
Gecelerniñ büsesi.
Yeşil aşlıq şuvultısı,
Is qoqusı bar mında.
Muqadderatı bu tilniñ –
Yaş kelinler bağrında.
Mında, asret analarnıñ
Bedduası, duası.
Mında Beybars, Boralarınñ
İqtıdarı, deası.
Cayıqbaştan esken yelniñ
Talğınlığı – bu tilde.
Yaralanğan şain quşınıñ
Çılğınlığı – bu tilde.
Bu tilden küç, ğıda alğan
Bözyigitniñ coravı.
Meñli-Suluv qartanayınıñ
Çorasına cılavı...
Bir çoq medeniy halqlarda
Olğan kibi, bizim de,
İşte, böyle qaznamız bar
Elimizde bugünde.
Bu til, dostum, benim, seniñ,
Halqımızniñ añaına,
Yüregine, zeinine,

Damarına, qanına
Siñgen sabiy çağımızda
Anamızniñ sütünen.
“Ayneni”niñ tatlı, şırın
Ezgisinen, beytinen.
Sevingende, quvançını,
Halq, bu tilde bildirgen.
Tarsıqqanda, yanığını,
Kene şunen söndürgen.
Biñ yıl burun, halq bu tilde
Tabıñğan Allasına.
Qalbini, bu tilde açqan
Aşıq-maşuqasına.
Sekiz yüz yıl bundan aldın,
Qırımlı Mahmud Qasım,
Kefede, bu tilde yazğan
“Yusuf ve Zuleyha”sın.
Yedi yüz yıl evel, bu til,
Halqara til tanılğan.
Diplomatlar bizim tilni
Öğrenmege intılğan.
Biñ altı yüz seneleri,
Şaire Leylâ bikeç,
Qomşularda, degil qadın,
Er şairler yoq ekeç,
Yaqın şarqnıñ türkiy şair
Muşairelerinde,
Beyt toquvda, pek çoqların
Çıqarmağan öğüne...
Bir kün böyle bir yarışta,
Sadelikni red etken,
Hayyam kibi, yalñız şarap
Mezelerni medh etken
Oppa, mamur şairlerge,
Külkü, şaqa, qorata
Arasında, Leylâ bikeç
Yüzlerine qarata:
“İyşu-nuşe nimet dolu
Sofraya göz atmağıl,
Ayat zevqı, ferahlığı
Gelmez, yalñız bu ile.
Baq, sen lâle gibi süslü,
Narın çiçek, şukranle,
Bütün ömrü ğıdalanır,
Faqat soğan, suv ile”, –
Dep, medh etken qanaatkâr,
Süslü, narın lâlesin.
Saf edebiy tilimizniñ
Gürletip şelâlesin...
Soñ, bularnı bile turıp,
Nasıl etip, coşmayım?
Nasıl etip, ğururlanıp,

Sevinmeyim, taşmayım?
Sen de, bunu eşitken soñ,
Nasıl etip, coşmazsıñ?
Yüregiñ taş degil ise,
Sevinmezsıñ, taşmazsıñ?
Öz alımca, men şunıñçün,
Gece-kündüz urunıp,
Şiirime söz ceverin,
Şu qaznadan qıdırıp,
Er satırım yaşqa-qartqa,
Añlayışlı olsun, – dep,
Bu asıl til yaş nesilniñ
Dimağına tolsun, – dep,
Keniş qıpçaq deryasinen,
Tolu nefes alaman.
Çünki, men de, şu deryanıñ
Bir tamçısı olaman.

* * *

Ömür – bir yol: gültac, hamut,
Qayğı, quvanç, erk, zulum,
Külgü, közyaş, beşik, tabut;
“Yürme, qulum!”, “Yür, qulum!”.
Ömür – toqluq ve ihtiyac,
Yoquş – eniş, matem – baht.
Bu – isbatqa iç de muhtac
Olmağan bir aqiqat.
Tek külgünen ayat külmez,
Közyaş yoldaş olmasa.
Küz göncesi yaşav körmez,
Yaz gülleri solmasa.
Doğğan öler, çıqqan ener,
Külgen ağlar, bu – qanun.
Padşalıqlar külge döner,
Qullar üzer buğavın...
Bu qanunı azm etalmaz
Doğmaz burun ölgenler.
“Yer Allası”, – dep çoq yıllar
Stalinni bilgenler.
Bu qanunğa qarşı çıqar
Köñünturcu cumranlar.
Barğan yeri soqur olsa,
Bir közüni qımğanlar...
Bir yazıcı eserinde
“Aqtaban”nı kişnetse,
Şiirinde “dalğa” ya da
“Deñiz” sözün işletse,
“Baq, sen, halqqa Vatanını
Hatırlata bu erif!”, –
Dep “donos”lar yazıp başlar,
Böyle tipler kögerip.

Bazartesi radiodan
“Orniñ yolu” yırlansa,
“Şu Yaltadan taş yüklense”,
“Dertli qaval” ağlasa,
Şu daqqası başlar Cumran
“Anonimka” yazmağa.
“Mında duşman qolu bar”, – dep,
Halqqa çuqur qazmağa.
Ya da deyik, bir tarihçi
A. Mediyev aqqında
Bir maqale yazsa, seksen
Seneligi vaqtında,
“Çar Duması deputatın
Maqtay duşman yalağı...”,
Dep Organğa donos yollar
Bu yaltaqlar yaltağı.
Olar içün Mediyevday
Ulu zat da – munafiq.
Mediyevge Lenin bergen
Müsbet ad da bir kapik...
Bu qavmnıñ cemi işi –
Milliy ruhni boğuvda.
Medeniyet, edebiyat
İşimizni yıquvda.
Olarğa tek vicdansızlıq,
Puşluq olsa olğanı.
Donos içün köpçe sahta
“Dostluq” olsa olğanı.
Bu tarafta, ister yaşlıq
“Milliy ruh” ne, bilmesin,
Öz Vatanı, öz tarihi,
Öz tiliçün küymesin,
Bu qavmnıñ olarnen iç
Alâqası, işi yoq.
Tek öz evi aman qalsın,
Tek öz qarnı olsun toq...
Bugün Vatan asretligi
Bizni yaqıp-yıqqanda,
Adalet, aqiqat içün
Aqlı talap çıqqanda,
Temiz suvni bulandırmaq
Böylelerniñ niyeti...
Bu – olarğa Stalinniñ
Taşlap ketken illeti.

15

“Bir yaman incir keser,
Eki yaman çılbr keser,
Üç yaman el berişe,
Tillerinen zıncır keser”.
Çille tañı bozarıp,

Qaranlıqni boğğan soñ,
Yağmurdan soñ qızarıp,
Altın küneş doğğan soñ,
Yavaş-yavaş taşçılar,
Car başına cıyıla.
Şegirdinen molla da
Kelip capqa qurula.
Ağa-qardaş – üç tuvğan
Aç, uyqusız, medarsız,
Devletliniñ sözünden
Qorqıp ketip, qararsız,
Asablanıp yüreler
Tilsiz divar boyunda,
Közlerini baqraytıp,
Köyniñ uzaq yoluna...
Çoq keçmeden avlaqta
Peyda ola bir qadın.
Dersiñ, bayğuş, sabadan
İzlep çıqqan muradın.
Şay der ekeç, adamnıñ
Etin-tenin titretip,
Şeyhbabanıñ şegirdi –
Kütük kibi tors erif
Başlay titis sesinen
Ketirmege salavat.
Şeyh da açıp, qolların:
“Ey, müslimin, cemaat!
Vaqıt keldi Hudağa
Borcuñızni bermege,
Günañızniñ üstüni
Qurban berip örtmege.
Biler-bilmez olğansız
Cin-şaytanlar aleti.
Köyüñizniñ içini
Tutqan tañrı lâneti.
İçiñizde qaysıdır
Qadın yolun şaşırğan,
Eşşeddadu bin Veşvaş
Degen cinge baş urğan.
Endi tez-tez atmaqçün
Başıñızdan lânetni,
Qurban bermek kereksiz
Keleyatqan illetni.
Ey, müslimin, boysunıp,
Tañrı emri, küçüne,
Şu qadınni qalañız,
Şu taş divar içine.
Eger “İh-mıh”, – dep turıp,
O yaq-bu yaq bursañız,
Olacaq iş olğan soñ,
Burçanlanıp tursañız,
Eşşedulillâ, şu saat

Çarpınırsız, ölersiz.
Günañızniñ ecirin
Ceennemde tölersiz.
Evel Alla, soñ Alla
Bağışlasın sizlerni!
Yevmi-maşer kününde,
Yarlığasın sizlerni!” –
Dep, geceki sözlerin
Bugün kene tekrarlay.
Emir ise qorqudan
Taşçıların zıqarlay.
Ağa-ini – üç doğmuş,
Qulaq – şeyhte, köz – yolda,
Qorqıp, qatıp turalar
Uçurım car boyunda.
“Keleyatqan bu qadın –
Baarmeken, küzmeken?
Öz canına qast etken
Kelinmeken, qızmeken?” –
Dep, Temirhan, özünce
Çeşit oyğa dalğanda,
“Barıp, Aslım olmasın”, –
Dep, şübege qalğanda,
Tanıp birden yol boyu
Keleyatqan Aslını,
Ura yerge özünü,
Coyayatıp aqlını...
Esin biraz cıyğan soñ,
Ğarip qorqa, şaşıra,
Yetip kelgen elâl –
Aslısına atıla.
Gölbuğaday ökürüp,
Ağlay, küle, öksüne,
Bir ağız söz aytalmay,
Basa onı köksüne.
Ohşay, ope saçların,
Yanaqların, közlerin,
Yerge çökip, quçaqlay
Ayaqların, tizlerin.
Aslı ise erine
Ne olğanın bilalmay,
Şaqalığın, çınlığını
İç farqına baralmay:
“Vay, napayım, anayım!” –
Dep utanıp, qızarıp,
Yer yarılsa, tap yerge
Kirecekday bozarıp:
“Temir, Temir, nege şay
Ökelendiñ pek, canım?
Al özüñni eliñe,
Etme, canım, kel, canım!
Aqay degen, er daim

Öz küçüne saiptir.
Kimden-kimden, devletli
Şeyhabadan ayıptır”, –
Dep baqsa da, Temirhan
Tekmil coyıp aqlını,
Taşçıların qoluna
Teslim ete Aslını...
Özü külip, delirip,
Davur salıp etrafqa,
Çıqıp kete Mecnunday,
Başı baqqan tarafqa...

* * *

Ah, Temirhan, başını
Alıp çıqıp ketkence,
Candan tatlı Aslını
Şaytip qurban etkence,
Yapışıp şu mollanın
Sağalına, saçına,
Salmaysını sopanen:
“Ma, saña!”, – dep başına?
Demir, çelik bir qalqan
Olmaysını Aslına?..
Ah, Temirhan, Temirhan,
Yazıq senin adına!..

* * *

Qalavcılar bu müthiş
Facianı közetip,
Yavur şeyhniñ emrini,
Aq emri dep ükm etip,
Qorqıp Tañrı hışmından,
Yapışalar qadınğa.
Süyrep alıp keleler
Taş divarnıñ qatına.
Aslıhan: “Ey, ağalar,
Biraz sabır eyleñiz!
Temirhanğa ne oldı?
Qayda ketti? Söyleñiz!
Bu ne ziy-çuv, qıyamet;
Menden niçün gizleysiz?
Meni qayda tartqıçlay,
Ne yapmağa isteysiz?
Şeyh azretim, bu nasıl
Ecel-qaza başıma?”, –
Dep tursa da zavallı,
Boğulıp köz yaşına,
Qulaq asmay Müslim şeyh,
Qurbanınıñ sözüne.
Şegirdine baş siltey,

“Yaş” ketirip közine.
Şegirt birden atılıp,
Qapqaç etip Aslını,
Efsaneniñ açtır
Eñ ahırğı faslını.
“Anam! Babam!”, – dedirtmey,
Zavallını qorqutıp,
Açıq qalğan aranıñ
Ortasına oturtıp,
Taşçılarığa buyura,
Keniş divar urmağa.
Tiri, sap-sağ adamğa
Taştan tabut qurmağa...
Qaynağalar eralmay
İç bu işniñ aslına,
Utanalar baqmağa
Kelinleri Aslığa.
Şeyh ise, bu pıtraqlı
İşten, emiş, qıynalıp,
“Zametine” Emirden
Elli altın aq alıp,
Oqup ketüv aldından,
Bir qaç süre, ber Alla,
Şegirdinen birlikte,
Qomşu köyge yol ala.

16

“Faqrılıq yaman şey, siñlim,
Eñ tuvğanıñ yat bolır.
Yañğızlıq yaman şey, siñlim,
Doğru sözüñ mat bolır”.
Temirhannıñ delirip,
Öküriklemeşinden,
Titis çıray şegirtniñ
Cekiriklemeşinden,
Esin coyğan Aslıhan,
Kelip tez-tez özüne,
Baqa yırtıq qaftanı,
Sıdırılğan tizine.
Dögmeleri üzülgen
Köksün örtip, doğrulap,
Olup keçken şeylerni,
Birley-birley hatırlay,
Seze ğarip, bu işte
Bir dubara olğanın.
Turğan yerde, bu müthiş
Faciaga qalğanın.
Lâkin aqu içinde
Quzğun olğan bu apsın,
Qısqaayaqlı başın
Bir özçigi ne yapsın?

Temir kəlir, – dep tursa,
Temirindən nişan yoq.
Başqasına işansa,
İşanmağa insan yoq.
Çaresizdən Aslıhan,
Deşet sarıp içine,
Taşçılarığa yalvara,
Toplap soñki küçünü:
“Ey, sayğılı ağalar!
İşke könük aqaylar!
Menim kibi qalbi qan,
Gönlü sönük aqaylar!
Canım, Alla aşqına,
Biraz sabır eyleñiz!
Men ğaripniñ soñ nida,
Feryadını diñleñiz!
İşanıñız sözüme,
Menim iç bir suçum yoq.
Ne yapayım, özümni
Aqlamağa küçüm yoq.
Doğdım, östim, kimsege
Bir yamanlıq yapmadım.
Degil adam incitmaq,
Qırmısqa incitmadım.
Meni yaman körgenge,
Yahşı köznen qaradım.
Er yamanda insanlıq,
Nezakətlik aradım.
Lâkin ömür lezetin,
Endi-endi tatqanda,
On gülümniñ birinci
Gülü endi açqanda,
Birden balta urdılar
Fidanıma, neyleyim.
İçimdeki dertlerni,
Ah, kimlerge söyleyim?
Ayırdılar yarım dan,
Bağrı yanıq anam dan,
Özegimden üzülip,
Tüşken tatlı balam dan.
Endi ecel şerbeti,
Yanaşam da aqqanda,
Şu ahırğı künüm de,
Şu ahırğı daqqam da,
Ağalarım, tek bir arz,
Bir istegim bar siz den.
Şunu eda etiñiz,
İtemeñiz köksüm den.
Eki dünya qısmeti –
Canlarıñız aqqına,
Ömrüñizniñ ziyneti –
Ballarıñız aqqına,

Qalağanda lâtimni,
Üstümüzde kün barda,
Soñ ebediy mekânım –
Şu suvuq taş divarda
Qaldırıñız balamnı
Emizmege bir ara.
Bir ara da közüme,
Tışnı körip turmağa.
Canım-közüm yalvaram,
Incıtmañız göñlümni.
Soñğılıqqa köreyim,
Bahtı qara oğlumnı.
Aq süt berip, qundaqta
Öksüz qalğan yavruma,
Soñki kere ohşayım
Basıp, ana-bağrıma”.
Aslıhannıñ bütün bu
Fiğanını eşitken
Emirhannen Ümerhan
Tesirlenip kerçekten:
“Ara qalsın, qalmasın,
Alla emrin tuttuq biz.
Şeyhbabanıñ aytqanın
Bir qaldırmay küttik biz.
Onıñ bu taş mezarda
Qanatları tez sınar.
Çıday-çıday zavallı,
Tek bir-eki kün çıdar”, –
Dep, razılıq bereler
Taşçılarığa özara,
Eki dane araçıq
Qaldırmağa divarda.
Qalavcılar boysunıp,
Buyruğına olarnıñ,
Ortasında şu cinli,
Şu lânetli divarnıñ
Qaldıralar balasın
Emizmege bir ara.
Bir ara da, közüne,
Tışnı körip turmağa...
Taşçılarıñ başlığı,
Eski qıpçaq dinince,
Ata-dedelerimiz
Adetince-ürfince,
İç kimsege sezdirmey,
Baqıp aldı-artına,
Qoya divar içine,
Tiri mevta qatına,
Aslı özü ketirgen
Aşayt tolu torbanı,
Taze boza süzülgen
Qoşqulaq ve filcanı.

Şu arada ańsızdan,
Kün yarığın taldalap,
İyip kele bir bulut,
Köçkin qarday ormalap,
Yaşın yaşnap, kök gürlep,
De coşıp, de siyreklep,
Tańda tıńğan sel yağmur,
Kene quya çekeklep.
Sanki dersin, yas tuta,
Bar tabiat Aslığa,
Bu deşetli ükümge
Közyaş töke, tarsıqa.
Keçke taba taş mezar
Tekmil bite qalanıp.
Er kes qayta köyüne,
Üst-başları ıslanıp.
Qırda ise, taliyni
İlip alıp boynuna,
Aslı qala paynözü,
Dört taş divar qoynunda.
Turayım, – dese, turalmay.
Yüreyim, – dese, yüralmay,
Bunday deşet ölümniñ
Sebebini bilalmay,
Köz ögüne ketirip,
Oğulçığı Beybarsın,
Bilip qısqa ömrüniñ
Soñ künleri qalğanın:
“Ah, Yarabbim, Yarabbim,
Ne etmişim bar benim?
Evlâdımdan ayırıp,
Maña şunça zarmediñ?
Ömürdaşım, elâlim
Aqayımdan ayırttıñ,
Bağrı yanıq, çaresiz
Anayımdan ayırttıñ.
Barem endi tura-tur,
Beybarsımnı körgence,
Yaş canımı qıymay tur,
Temirhanım kelgence...
Temir, qozum, qaydasın?
Kel, arslanım, yanıma!
Baq, duşmanlar nedayın
Qast ettiler canıma.
Qurtar aciz Aslıñnı
Bu cebirden, azardan
Çıqar onı, şu qorqunç,
Şu qaranlıq mezardan!” –
Dep qayğıırıp, Aslıhan
Özün-özü tutalmay,
Ökelenip köp ağlay,
Közyaşını yutalmay.

Ümütleri qırq-parça.
Ola çılğın yalqınday.
Ayuv dağğa urulıp,
Parçalanğan tolqunday.

* * *

Yağmur tına, kün qona,
Yel eksilte suratın.
Gece caya etrafqa
Qurşun tüslü qanatın.
Suvuq ölüm tıncılığı
Ene birden er yerge.
Aslı ğarip qorqudan
Bata suvuq qan-terge.
Töpe saçı tiklene,
Eki közü alara.
Qara qunduz saçları,
Da degende çalara.
Bu deşetke tözalmay,
Yüreçigi sıqıla.
Şay, oturğan yerinde,
Esi kete, yığıla.

17

Evde ise, anası
Yoldan almay közüni,
İçi-bağrı dert tolıp,
Bekley tura qızını.
Avan yağmur sakınley,
Üyle ava, qızı yoq.
Aqşam ola, olardan
Kene ızım-sezim yoq.
Şaşqanından zavallı,
Qolğa alıp Beybarsnı,
Bara qudalarına
Sorap Temirhanlarını.
Emir ölip uyqudan
Qalğan emiş serilip,
Qartnı körip eşikke,
Turkan çıqa kerilip:
“Siz, qudapçem, qaytıñız,
İç raatsız olmañız.
Olarğa, dep boş yerde,
Uyquñızdan qalmañız.
Olar anda ekevi,
Bekçilikke qalğanlar.
Şerm-ayağa tükürüp,
Qıyır-çıyır olğanlar.
Qızçığınız yüzünüñ
Perdesini taşlağan,

Halq ögünde kimnendir
Qancıqlanıp başlağan.
Qısqayaqlı başıman,
Ne ayıp da, ne ayıp!
Bunu sizge aytaman,
Yüregimden muğayıp”, –
Dep şart qapay qapısın,
Qudanası ögünde.
Qart: “İftira!”, – degence,
Kirip kete evine.
“Cañğızğa cala köp bolır,
Qoruqçısı yoq bolır.
Qayda barsa, bayğuşnıñ
Eşitkeni “oh!” bolır”.
Ana miskin, ne yapsın?
Yana, küye, öküne,
Başın alıp aşağı,
Qaytıp kele evine.
Emçek istep ağlağan
Torunçığın zar-zornen,
Tınçlandıra kül-kömeç
Çaynap berip ağzınen.
Özü ise, qan ağlay
Bu dünyanıñ qahrine.
“İç raatlıq körmeycek
Ekenim, – dep, – ömrümde”.
Künbatıda yorğun ay
Qırğa yanbaşlamazdan,
Kündoğuştı yanğınday,
Qızarıp tañ atmazdan.
Sarıp ala yavaştan
Torunçığın qoluna,
Tüşe ana paynözü
Qartal qaya yoluna.
Çamur demey, suv demey,
Bata-çoma qaqlarğa,
Kete ğarip indemey,
Qızı ketken yaqlarğa.
Küneş doğıp qalğanda,
Yete qaya başına.
Ölip-talıp otura
Qalavnıñ bir taşına.
Qulaq sala, diñlene,
Eşitmey iç ses-seda.
Biçarenıñ qorqudan
İçi-bağrı tolsa da,
“Daa erte. Bir yerde
Yuqlaydırlar uyatsızlar.
Gece bekçi çıqqan soñ,
Quşlıqqace yatsınlar”, –
Dep zavallı, öz göñlün
Özü alıp turğanda,

Bala ise uyanıp,
Şıñşıyatqan arada:
“Yuqla, oğlum, ös, oğlum,
Uyanacaq küñüñ bar.
Büyügen soñ, duşmandan
Alınacaq kiniñ bar”, –
Degen muñlu “Ayneni”
Kele birden terenden.
Özü külip, sevinip,
Ana qalqa yerinden.
“Aylanayım, qorqmayıp,
Carda yatqan qızımnan!
Oğul körip, quvanıp,
“Nenni” aytqan qızımnan!
Oğulçığım, kel tez-tez,
Anayçıqqa barayıq.
“Niçün taşlap kettiñ?”, – dep,
Qulaçığın burayıq.
Kel, anası, kel, kel, kel!
Beybarsçıqqa memiy ber!
Kel babası, kel, kel, kel!
Beybarsçıqqa ciciy ber!”, –
Dep, aylanıp çıqsa da,
Ana isar çevresin,
Rastketirip olamay,
Ne qızını, ne kiyevin...
Bilmey, ğarip, olarnı,
Qızı körmegenini.
Anasınıñ kelgenin,
Aslı bilmegenini.
Bilmey, ğarip, qızınıñ
Bahtı çoqtan qaytqanın.
“Ayneni”ni Aslıhan,
Özü içün aytqanın...
Pek yorulıp torunın
Bir kenarğa yatqızıp,
Elçigine bir kesek
Tava loqum tutturıp,
Açuvlanıp: “Aslıhan,
Qaydasız şu, qızçığım?”, –
Dep aytmağa yetişmey:
“Anayçığım, cançığım!”, –
Degen çılgın, boğuq ses
Eşitip öz qatında:
“Vay, qaydasız, balam?”, – dep,
Çevirilse artına,
Tüşe birden közüne,
Divarda bir arada,
Aslı örtken gülgüli,
Aq saçaqlı marama.
Qorqıp tez-tez tikilse,
İçersine divarnıñ,

Köre oyuq içinde
Öz sevimli evlâdın.
Qara qunduz saçları
Qarday appaq ağarğan.
Qan tamlğan gül yüzü,
Zafran kibi sararğan.
Zavallı: “Vay, balam!”, – dep
Kiyik-kiyik bağırıp,
İyip kelgen köz yaşın
Yüregine aqızıp,
Endi-endi barıp bu
Facianıñ aslına,
Tike eki közüni
Evlâtçığı – Aslığa.
Bar küçünen divarnı
Eşmek içün uruna.
Beşer pudluq taşların
Sılcıtmağa ıdrına.
Şay ıdrına emişler,
Mabüsler tar zindanda,
Demir parmaq artında,
Efkârlanğan anlarda.

18

Aslı körüp anasın:
“Anayçığım, öldim de,
Yaş başımnen, tiriley
Mezarıma kirdim de...
Ne etmişim bar benim?
Baq alıma, anayım!
Tarlıq etti keñ dünya
Evlâdıña, anayım!..”, –
Dep özünüñ ne azap,
Ne horluqlar çekkenin,
Temirhannıñ delirip,
Başın alıp ketkenin,
Şeyhniñ ise, “cadı!”, – dep,
Cekiriklep turğanın,
Çolpanların bu işte
Parmaqları olğanın.
Birer-birer aňlata,
Ağlay-ağlay zavallı.
Er sözünen daa pek
Şaşmalatıp ananı.
“Bugün endi sayılı
Saatlarım qalğanda.
Açköz ecel pancasın
Boğazıma salğanda
Pek isteymen, anayım,
Bebiyimni körmege.
Yüzlerimni onıñ pak

Tençigine sürmege.
Berip ana razılıq –
Rizalığı yavruma,
Soñki kere basmağa
Suvuyatqan bağrıma.
Eki dünya aqqıçün,
Bir şey etip balamnı,
Tez-tez aldirt, anayım!”, –
Dep yalvara zavallı.
Ana ğarip örsenlep,
Sözlerine qızınıñ,
Alıp kelip yatqızğan
Yerçiginden torunın:
“Beybarsımnı men kimge
Taşlar edim, qızçığım?
Bebiyimni özümnen
Alıp keldim, qızçığım!”, –
Dep balanı uzata
Aslıhanğa teşikten.
Sanki dersiñ, qabirge
Avuştıra beşikten.
Er ananı özüne
Tabi etken “padişa”,
Çoçaytırıp ağızın,
Anasına yapışa.
“Qayda qaldıñ?” – degenday,
Ağlamsırap, yutqunıp,
Kökregini suvura,
Urtun sütke toldurıp.
Bilmey sabiy, ne kibi
Facia yüz bergenin.
Anasını, şu bugün
Soñki sefer körgenin...
Toyurğan soñ qarnını,
Erkelene, eglene.
Anasına köz tikip,
Öz tilinde söylene.
Aslı ğarip, yanıqtan
Özün-özü tutalmay,
Ökelenip ep ağlay,
Közyaşını yutalmay.
Ohşay, ope oğlunuñ
Qara kömür közlerin.
Tatiyelerin, çompurın,
Çapiyelerin, yüzlerin...
Ana ise, ne yapsın?
Zornen tutıp özünü,
O – bu aytıp, göñlüni
Almaq istey qızınıñ:
“Aslı, qızım, sabır et,
Al özüñni eliñe.
“Sabır tübü – sarı altın”,

Bahtıñ küler kene de.
Yalvar-yalqar Allağa.
Aq keremdir, eşitir.
Öziñ sezmeý qalırıñ,
İmdadıña yetişir.
Ah, Ya Rabbim – Ya Rabbim,
Ne deýcegim bilmeyim,
Bunday müşkül işiñniñ
Manasına ermeyim.
Yoqmı, Rabbim, bir insan,
Evlâdımny qurtarsın!
Yoqmı, bir can, Aslımny
Bu zindandan çıqarsın!
Temir, balam, qaydasıñ?
Kel, qurtar öz Aslıñny!
Bağrı yanıp kül olğan
Eki közü yaşlıñny!..
Sen yarattıñ, ilâim,
Endi Özüñ yarlığa!
Aqşam Turkan qapısın,
Şart urmadı, qırlığa.
Ah, o kâhpe kelinler,
Özlerinden bulsınlar!
Yavur qızı, yavurlar,
Daim qısır qalsınlar!
Bu belâlar cemisi,
Tek olarnıñ tepmesi.
Küncülikniñ belâsı,
Zeer yürek etnesi...
Sağ yanından ötkenler,
Sol yanından ötmesin!
Seni “cadı” degenler,
Muradına yetmesin!” –
Dep biçare ökünip,
Ağlay, sızlay, qarğana,
Qızçığınıñ oğursız
Taqdirine zarlana.
Aslı diñlep oturıp,
Anasınıñ taqmağın,
Maramasın ucunen
Silip közün yaşların:
– Anayçıgım, cançıgım,
Tut özüñni, ağlama.
Nafle yerde ökünip,
İç kimseni qarğama.
Dünya degen cefa eken,
Yahşılarğa cürüm yoq.
Dünya degen sefa eken,
Yamanlarğa ölüm yoq.
Oylan da baq, anayım,
Seni söger, sıqarlar,
Sen ağızıñnen quş tutsaň,

Olar aqlı çıqarlar.
Öylelerge aşşalıq –
Kerem ise, anayım,
Barsın, olar yaşasın,
Menim ise, anayım,
Közyaşday pak qalbmnen,
Ömürdaşım Temirim
İle birge keçirgen
Şu eki yıl ömürim,
Öylelerniñ elli yıl
Ömürinden evlâdır.
Bu saf sevgim, men içün
Em taqdir, em mevlâdır.
Canım, anay, egilip,
Baqsa qoçanayıma,
Keyflenip, baq nedayın
Yuqlap qaldı aldımda,
Ah, özümniñ çippiyim,
Tomalaçım, tompaçım!
Dar dünyada birden-bir
Bahtım benim, quvançım!” –
Dep yürekten cılmayıp,
Töben alıp başını,
Qulağına qıstırıp,
Süttay beyaz saçını.
Yorğunlıqtan, asabdan
Taş divarğa yaslanıp,
Yuqlap qala, özüniñ
Şeñligine oşlanıp...
Vaqtı ile, Neronlar
Börçialar kününde,
İç bir suçsuz, gūnasız,
Gizli sudlar ögünde,
Ömürlük, sirs zindanğa
Maküm olğan köleler,
Kameralar içinde,
Şay şeñlene ekenler...
Bala yuqlay, kim bile,
Neler körüp tüşünde.
Qayda böyle qayğısız
Uyqu esli kişige?..
Aslı yuqlay. Yuqlaymı?
Yoqsa, soñki kününde,
Ükm kesimi ölümge,
Öz vicdanı ögünde.
Sevgisiniñ ölümde
Küçlüligin körsetip.
Qısqa insan ömrüniñ
İçligini is etip...
Ana ise, daa pek
Telâşlanıp, örsenlep,
Bu mislsiz, deşetli

Faciadan sersemlep,
Yüregini qaplağan
Accılarğa tözalmay,
Baqıp tura aradan,
Qızçığına, köz almay,
Eyecandan, qorqudan
Tolıp taşa kökreği.
Aygidi, sen muqaddes,
Çılğın ana yüregi!..

19

Ana, bala ekisi
Bir-birine qavuşıp,
Ölü kibi yuqlaylar,
Tar qabirde tapışıp.
Bir maalde kün qızıp,
Üyle köpten avğanda,
Bala açıp közlerin,
Ağlayım dep turğanda,
Birden yaman abdırıp,
Aslıhan da uyana.
Oğulçığın yanında
Körip, içten quvana.
Şay quvanşa turğanlar,
Bu yalancı dünyada,
Qozulı qoy, toqlular,
Aydalğanda boynağa...
Basa kene bağına,
Aslı, masüm balasın...
Bu levhanı tasvirge,
Sözni qaydan alasın?..
– “Canım, qızım, şay etip,
Öz-özününi qıynama.
Bir şeyler qap, boza iç,
Sağlığıñnen oynama.
Men barırım şimdıcik,
Köy halqına ayتماğa.
Cıyıp qomşu-qıymetni,
Tez-tez mında qaytmağa.
Belki, şeyhniñ ükmünden
Qorqmağanlar tapılır.
Bir ekisi, bu savap
İške, belki qatılır.
Üç-dört aqay belsenip,
Qızım, işke tüsseler,
Da degende, leskernen,
Taş divarnı eşerler.
Güna, vebal deseler,
Günaları boynuma.
Tap bolmasa, men özüm
Eşerim şu alımda...

Sabır etseñ, al olur
Er müşküliñ, muradıñ.
Temirhan da yetişip
Kelir bugün, evlâdım”, –
Dep özü de işanmay
Aytqanına özüniñ,
Ana ğarip özünce
Göñlün ala qızınıñ...
Bu dünyada canını
Bereyatqan balaña,
Öleyatqan dostuña,
Ya da tuvğan babaña:
“Maşşallañ bar bugün”, – dep,
Yalan ayıp yüzüne,
Göñlün almaq şart eken,
Baqıp turıp közüne...
Aslı berip Beybarsın,
Bitasınıñ qoluna.
Baqıp toymay, cılmayıp,
Anasına, oğluna:
– “Aytqanlarıñ pek doğru,
Anayçığım, añlayman.
Şunuñ içün, neyleyim,
Ümütimni coymayman.
Sizler endi qaytıñız,
Yoruldıñız pek yaman.
Özüñizni saqlañız
Belâlardan, qazadan.
Tiri öksüz balama,
Pek ihtiyat ol, anam.
Özüñe de pek muqayt,
Pek muqayt, saqt bol, anam.
Ölüm-ketim dünyası,
Baştan aştı ğam-derdim...
Bugün barsıñ, yarın yoq,
Endiği men ne derdim?
Ömür berdiñ, qut berdiñ,
Anayçığım, elâl et!
Kökregiñden süt berdiñ,
Emgen sütüm elâl et!
Ber oğlumnu bir daa,
Soñğılıqqa ohşayım.
Öz elimnen qundaqlap,
Anay, saña taşlayım...”.
Ana bayğuş qızından
Alalmayıp közüni,
Torunçığın uzatıp,
Zornen tutup özüni:
– “Ömür berdim, qut berdim,
Elâl olsun, qızçığım!
Kökregimden süt berdim,
Elâl olsun, qızçığım!” –

Dep qızına elâllıq
Mecbur ola bermege.
Candan tatlı balasın
Soñ küünü körmege.
Aslı ise, oğlunu
Öpip, ohşap, ardaqlap,
Aq süt berip, toydurıp,
Öz elinen qundaqlap,
Ağlay-ağlay, qaytara
Bitasına balasın.
Sıqıp, öpip, uzanğan
Ellerini anasın...
Ana kete şaşmalap,
Yanğan otqa qabınıp.
Ayaq basqan yerini,
Közü körmeý abınıp,
Çağırmağa köy halqın,
Qartal qaya başına.
Medet istep qalbiniñ
Parçaçığı – Aslığa.
Ah, qartana, qartana,
Ne de safdil ekensiz!
O fanatik asırda,
Kimden medet isteysiz?..

* * *

Ah, kün qonmağaydı da,
Ümütler solmağaydı.
Ah, geceniñ zulmeti
Yarıqnı boğmağaydı...
Ğarip ana balanen
Ağlay-ağlay qaytqan soñ,
Yorğun küneş ufuqqa
Ölip-talıp batqan soñ,
Qırlar-dağlar qap-qara
Ferecege bürüne.
Bar kâinat Aslığa
Daa titis körüne.
Qorqusından köz yumıp,
Tura qatıp keliday.
Seze özün tabutta
Közün açqan ölüday.
Qaş qarardı degende,
Bu qorqunıñ üstüne,
Peyda ola bir puğu
Taş divarnıñ üstünde.
Ağlay, küle, miyavlay,
Qanat qaqa, kürsüne.
Daa yaman dert qatıp,
Aslıhannıñ derdine.
Etrafında ise, rızq

Qıdırıqlap özüne,
Parıldatıp közlerin,
Aç şaqallar kezine.
Budeşetler az kibi,
Ay yarığın taldalap,
Kele qara bulutlar,
Acderhaday ormalap.
Yaşın yaşnay, kök gürley,
Şatır-şatır opqanday.
Saba tınğan sel yağmur
Quya afat tufanday.
Aslı artıq bús-bütün
Küç-taqattan kesilip,
Bata suvuq qan-terge,
Ne yergedir eşilip...
Soñ küçünen: “Anayım,
Anayçığım, elvida!
Alp-arslanım, merdanem!
Temirhanım, elvida!
Özegimden üzülip
Tüşken oğlum, elvida!
Az ohşap, çoq horlangan
Qısqa ömrüm, elvida!
Balaçığım! Balam!”, – dep
Eki közü yaş tolıp,
Yutqunmağa yetişmey,
Qatıp qala taş olıp.

EPİLOG

Dağ artında dağlar bar,
Yıl artında yıllar bar.
Dünyada biz bilmegen
Nice-nice allar bar.
Yolum tüşip, ötken yıl,
Yavuz dere yağında,
Göñlüm coştı çıqmağa
Qadim Almas dağına.
Pek arzılap kezmege,
Bu siirli diyarnı
Öz közümnən körmege,
Meşur Közyaş divarnı,
Kiyik, sañrav qırlarğa
Yatqızılğan taş yoldan,
Çıqtıq yolğa “Volga”da,
Ayaqdaşım Nazımman.
Vıznen ötip Kök qaya,
Asma köprü yanından,
Yetip keldik quşluqta
Almas dağı yanına.
Almas! Almas! Er yağı
Tüpsüz dere, tik carlar,

Uçurımlar, qobalar,
Harabelər, mezarlar...
Er taşında bir destan,
Er köyünde faciə.
Yer yüzündə barməken
Böylə bir yer, aceba?
BİN yaşarlıq emənlər,
Qarağacqlar, cidalər
Bİrər tilsiz saatday,
İnsiz-tinsiz turalar.
Er adımda çoxraqlar,
Özənçiklər şırılday.
Sarp qayalar túbündə
Şelələlər şarılday.
Maşınanı bıraqlıq,
Cayav yürüp bayağı,
Ölip-talıp, ahırı,
Kördik Qartal qayanı.
Tağan-tuğan ekimiz,
Cərğa taba tırmaştıq.
Çırmavıqqa, tikenge
Sarmaşıqday çarmaştıq.
Çoqqa barmay, ögündə
Peyda oldı bir divar.
Yüregimni qan etken
“Közyaş divar” – taş divar.
Yelniñ, künniñ küçünən
Köp yerləri omrağan.
Çevre-çetin qıcıtqan,
Delimidan orağan.
Yoşıl yosun qaplağan
Bu taşlarınñ arasın.
Sanki dersiñ, asırlar
Öçüktirgen yarasın.
Eyecandan közümni
Tikip qaldım divarğa,
Coşıp-taşıp yaslandım
Aslı yatqan mezarğa.
Eleslenip qarasam,
Taş qabriniñ ögünə,
Qalavcılar qaldırğan
Araçılar körünə.
Kimdir, bu çift aranı,
“Unutmañız duadan”, –
Dep çağılñen qapatıp,
Aq balçıqñen suvağan.
Şimdi de, çam sağızday,
Tura-tura cıyılıp,
Bir aradan süt tamlay,
Yavaş-yavaş iyilip.
Digerindən büllürday,
Sızıp tura közyaşı -

Analarnıñ ebediy
Qurumağan közyaşı.
Şuniñçün bu isarğa -
“Közyaş divar” degenlər.
Nice asır tillerde
Destan etip kelgenlər...

* * *

Oquyıcım, işte bu
“Közyaş divar” aqqında,
Eşitkenim, körgenim,
Tek şu qadar, bahtıña.
Barıp da, çox bilgende,
Vay, soñ seniñ alıña!
Qalır ediñ çıqalmay,
Destanımnıñ soñuna...
Eger körmək isteseñ,
Divarnı öz közüñnen,
Barıp kelmək küç degil,
O yerlerge özüñe.
Tek, barğan soñ, o yerde
Bu faciə aqqında
Söz açılsa, divarnı
Qoruğan köy qartına:
“Bu tamlağan süt degil,
Kireçli suv, baq ata!”, –
Dep kelişir-kelişmez
Satsañ çeşit safsata,
O qartçıqnıñ indinde,
Senden yaman tapılmaz.
Eleminden, qahrinden,
Yumğan ağzı açılmaz...
Tiyme qartqa, acayıp
Tarihiñni yaşatsın!
Qatıp qalğan qalplerni,
Destanıñnen yımşatsın!
Barsın, bu “Közyaş divar” da,
Parlaq yıllar ögündə,
Yañı ayat qurayatqan
Yaş nesilge bugün de,
Mazlum şarqnıñ iniltisin,
Faqırlarnıñ qulluğın,
Eski şarq qız-qadınıñ
Çekken zulüm, horluğın
Hatırlatqan eykel olsun
Suvu bitmez punarday.
Per-Laşezde kommunarlar
Qurşunlağan divarday.

Poemamrı tügetip,
Noqta qoydım bu yerde.
Elâl olsun emegim,
Oquycım, sizlerge!
Körüşkence bir daa,
Qal tendürüst, selâmet!
Sen de maña öz emek,
Öz aqqıñnı elâl et!

1958-1959 ss.